ТАРААНЫ КЫСКА ХУУСААДА, ЧИДИРИГ ЧОККА АЖААП АЛЫРЫ— ХҮННҮҢ ДАЙЫНЧЫ СОРУЛГАЗЫ

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеө

ШЫН

1961 ч. АВГУСТ 30 СРЕДА № 205 (4995).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

КОМБАЙНЕР

Кедээ ажыл-агыйның механизаторларының одуруунда чугула черни комбайнерлер болгаш трактористер ээлеп турар. Эрес-шудург күш-ажылы-биле, тывынгыр чоруу биле техниканың бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хандырып, чонну хүндүткелин чаалап алган комбайнерлер бисте эвээш эвес.

Таңды районнуң «Межегей» совхозунуң комбайнерлери Владимир Леоновтуң, Евгений Смирновтуң аттары области билдингир. Эрткен чылын Смирнов 900 га черниң тараазын кескен, а Леонов ийи агрегатты харыылап ажылдааш, 1876 га тарааны ажааган.

Дүжүт ажаап алыышкыны эгелээриниң мурнуу чарымда СЭКП-ниң Программазының төлевилелин танышып турган хуралга **Владимир Леонов үш агрегатка ажылдап, 2000 га тарааны кестирип, 27.000 центнер тарааны бөлдүрүп бастырар деп бедиткен хүлээлгени алган, а оон чаржып турар эжи Евгений Смирнов ийи агрегатка ажылдап, 1400 га тарааны кестирип, 18.000 центнерни бастырарын хүлээнген.**

Дүжүт ажаап алыышкынының бирги хүнүнден эгелээш-ле «Межегей» совхозтуң ховуларында мурнакчы комбайнерлериң «С-6» деп комбайн агрегаттарының бедик бүдүрүкчүлүг ажылы хайныгып үнүп, районнуң совхозтарының, колхозтарының бригадаларында оларның дугайында өөрүшкүлүг медээлер дыңналып, дүжүттү дүрген ажаап алырынче өске механизаторларны улам сорук киирип турар.

Е. Смирновтуң звенозунуң ийи агрегады **6-ла хүн иштинде 600 га чыгам кызыл-тасты тавычалай кескен. Ол болза агрегат бүрүзү хүнде 45—50 га чедир кестирип, үш чартык ажыг норманы күүседип турары ол-дур.** Бо дээрге кайгамчык эки көргүүг! — Ам ажаап алыышкынның чүгле эгези болгай. Хүлээлгевисти чүгле күүседир эвес, харын ажыг күүседип шыдаар бис—деп, эш Смирнов бүзүрелдиг чугаалап турар. В. Леоновтуң агрегаттары **4 хүн иштинде 500 га ажыг кызыл-тасты кескен азы хүнде бир агрегатка 41,7 га онаажыр.** Бо дээрге Смирновтуң көргүзүүнге бичии четпес болза-даа база үш ажыг норма-дыр.

Болар дүжүт ажаап алыышкынының ёзулуг маадырлары-дыр. Оларга кым чоргаарланмас боор! Чаңгыс комбайнер штурвальныйлары-биле кады ийи, үш комбайн агрегаттарын харыылаар чорук кижи санын кызырып, чарыгдалды эвээжедип турары билдингир.

Мурнакчы комбайнерлер, оларның штурвальныйлары болгаш трактористери техниканы ажаап алыышкына кончуг эки белеткээш, чаагай дүжүттү эки шынарлыг ажаап алыры дээш тулчуушкуннуң бо хүннеринде агрегаттарны мергежилдиг башкарып, бедик харыысалгалыг ажылдап турарының ужурунда монгыг кайгамчыктыг түңнелдерни чедип ап турары ол-дур. Агрегаттарның кежигүн бүрүзү чүгле ажылдап турганда эвес, харын ооңбиле кады докталашкын үезинде техниканың кол белдирлерин хынап көрүп, техниктиг ажаалданы дүрген болгаш хынамчалыг чорудуп турар. Техниктиг ажаалда үезинде олгаш ажылдап турда кайы-бирээзининг агрегадынга үрелиишкин болу бергенде өскелери аңаа дүрген дузалажы кааптар. Шак ындыг бирдемниг, коллективтиг ажыл агрегаттарның үзүктел чок ажылдаарын хандырып турар.

Оон-биле кады олар эртенден орай дүнеге чедир шаг-үени халас эрттирбейн ажылдап турарлар. Чижээ, эш Леоновтуң агрегаттары августа 24-түң дүнезинде эртен черчырын келгиже чедир ажылдааш, бичии дыштанган соонда 8 шактан эгелеп база катап ажылга киришкеннер, а Смирновтуң агрегаттары мурнунда бир чаашкынныг хүнде безин ажылын соксатпаан.

Дүжүттү кыска хуусаада, чидириг чокка ажаап ап, СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур Төрээн чуртка 3 миллион пуд тарааны бөөр дээн Таңдының тараажыларының социалистиг хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседиринге эштер Смирнов биле Леоновтуң комбайн агрегаттарының салыышкыны улуг. Дүжүт ажаап алыышкынының шак мындыг мастерлери Таңдының болгаш өске-даа районнарның колхозтарында, совхозтарында бар.

Сорулга чүл дизе, оларның ажылынын дуржулгазын нептередири, ындыг мурнакчыларның санын көвүдедири болур. Ажаап алыышкынга чедиишкиннер комбайн агрегаттарын эки хандырганындан дыка хамааржыр. Аъш-чемни, кывар, чаар материалдарны механизаторларның ажылдап турган шөлдеринге өйшаанда чедирери, комбайннарның бункерлеринде тарааны саадал чокка хүлээп алыры болза оларның минута бүрүзүн халас эрттирбейн, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хандырар. Оон ыңай, инженер-техниктиг ажылдакчыларның талазындан механизаторларның ажылдап турар черлериниң барын дуза чедирери оларның дорт хүлээлгези болур.

Областың механизаторлары ам улуг шылгалданы тудуп турарлар. Тараа дээш демисел олардан улуг күжениишкиннерни негеп турар. Колхозтарның болгаш совхозтарның, партия болгаш совет органнарының удуртукчуларының сорулгазы — комбайнерлериниң, машинистернин бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга бүгү чугула байдалдарны тургузары, оларның ажылының дуржулгазын, чогаадыкчы эгелээшкинин дораан деткиири социалистиг чарыштың чүгле механизаторларның эвес, ховуларның бүгү ажыл-ишчилериниң ортузунга тода, үре-түңнелдиг кылдыр организастаары болур.

Комбайнер В. Леонов.

Күрүнеге тараа садар хүлээлгелериниң күүселдези

(1961 чылдың август 28-ке чедир хуу-биле)

Районнар аттары	Хүлээлгелериниң күүселдези
Таңды	14,6
Каа-Хем	12,1
Улуг-Хем	4,3
Бай-Тайга	3,3
Бии-Хем	2,5
Чөөн-Хемчик	1,1
Барыын-Хемчик	0,6
Совхозтар:	
«Тиилелге»	23,0
«Кызыл партизан»	21,2
«Межегей»	16,2
«Улуг-Хая»	10,4
«Найырал»	4,9
«Чыраа-Бажы»	4,1
«Шекпээр»	2,2
«Элегес»	2,1
Дуржулга станциязы	0,8

16 муң тонна тараа

Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чоннары бо чылын Төрээн чурттуң шыгжамырынга 9 муң тонна тараазын бээрин хүлээнген турган. СЭКП-ниң чаа Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин танышышаан, съездиге уткуштур калбарган чарыштың түңнелинде район ам 16 муң тонна эки шынарлыг тарааны күрүнеге садарын хүлээнген.

Районда тарааның үнүжү бо чылын дыка чаагай. Бодунуң күжүн, бар аргаларын өөренип нэргеш, «Октябрь 30 чылы» колхоз 1100 тонна тараа садар дээнин ам 2000 тоннага бедиткен; Ленин аттыг колхоз хүлээлгезинден 870 тоннаны хейну дужаар деп турар; «Чыраа-Бажы» совхоз ийи муңнуң орнунга дерт муң тонна тарааны дужаар.

Чадаанада тараа хүлээп алыр төп пунктуда август 28-ке чедир 271 тонна тараа кирген. Оон кол нуруузу «Чыраа-Бажы» совхозтан (100 тонна кызыл-тас, 123 тонна арбай) дужааттынган. Чаа дүжүттүң тарааларын үүдүрген автомашиналар үзүктел чок шуужуп турар.

Күрүне шыгжамырында

ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИНДЕН

СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилели-биле сорук кирген, областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бистиң чуртка көдээ ажыл-агый продуктуларының элбекшилин тургузар дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннер-биле Төрээн чуртту өөртүр дээш чүткүп турар.

Төрээн чурттуң шыгжамырынче тараа кириишкини хүн бүрүде көвүдеп турар. Колхозтар болгаш совхозтарның областың тараа хүлээп алыр пунктуларынга август 28-те 1912 тонна тарааны киирген.

Күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелериниң хуусаа бетинде күүселдези дээш чаржып турарларының мурнуку одуруунда эрткен хүннер ышкаш Таңды районнуң колхозтары болгаш совхозтары чоруп турар. 4600 тонна тарааны күрүнеге садар талазы-биле беш хонуктуң онаалдазын район 80,8 хуу күүседкен. Районнуң колхозтары болгаш совхозтары эрткен хүнде Бай-Хаактың тараа хүлээп алыр пунктузунга база Кызылдың сайгарылга базазынга 1329 тонна тарааны киирген.

Сталин аттыг колхоз күрүнеге тараа садарының темпилерин хүн бүрүде өстүрүп турар. Ол ажыл-агый август 28-тиң хүнүнде күрүне шыгжамырынга 151 тонна тарааны киирип, ниитизи-биле 750 тонна тарааны күрүнеге саткан. Ол колхозтуң тараажылары алган социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседип, сентябрь 1-ге чедир 1000 тонна эки шынарлыг тарааны Төрээн чуртка бээр деп бүрүнү-биле идегеп болур.

Туруш чок, боран хүннер болуп турза-даа Таңды районнуң совхозтары күрүнеге тараа дужаарының темпилерин хүн бүрүде улгаттырып турар. Чүгле август 28-те безин Кызылдың сайгарылга базазынга болгаш Бай-Хаактың тараа хүлээп алыр пунктузунга совхозтардан: «Межегей»—236 тонна, «Кызыл партизан»—397 тонна, «Тиилелге»—529 тонна тарааны киирген. Күрүнеге тараа садарының беш хонук онаалдазын «Тиилелге» совхоз 152 хуу күүседкен.

Ындыг болза-даа күрүнеге тараа садар талазы-биле хожүдап турар ажыл-агыйлар Таңды районда база бар. Чижээ, «Элегес» совхоз беш хонукта 400 тонна тарааны күрүнеге дужаар турган, чүгле 84 тоннаны дужааган. «Революцияның чалбыыжы» колхозтан 10-нга тонна тараа кирген. «Совет Россия» колхоз күрүнеге тараа дужаарынче амга чедир эгелеп кирбээн.

Каа-Хем районнуң колхозтары күрүнеге тараа садарының темпилерин август 27-ниң хүнүнге бодаарга август 28-те 210 тонна эвээжеткен болгаш тараа садарының хүлээлгезин күүседир талазы-биле Таңды райондан 2,5 хуу озалдай берген.

Улуг-Хем, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш Барыын-Хемчик районнар күрүне шыгжамырынче тараа киирерин амга чедир эки организаставаан болгаш тараа садарының беш хонук онаалдазын күүсетпээннер.

Күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни октябрь 1-ге чедир бүрүн күүседир сорулга-биле колхоз болгаш совхоз бүрүзү тарааны бастырарының темпизин дүргедедип, күрүнеге тараа садарынга хүн бүрүде киржири эргежок чугула.

Коллективтиң даалгазы-биле

Бодувустуң коллектививистиң мурнундан «Кызыл партизан» совхозтуң шөлдеринге часкы тарылганың үезинде үрезин сөөртүп ажылдаан бис. Бичии-даа бол бодувустуң кушажылчы үлүүвүстү киирген болганывыста, совхозтуң шөлдеринге тараа-ларның чаагай үнүжүн дыңнааш кончуг амырап, ажаап алыышкынта дузалажырын четтикпейн манап турган бис.

Дүжүт ажаап алыышкыны эгелээн. Кызылдың көдээ ажыл-агый транспортунуң коллективи бодунуң автомашиналарын Таңды районче чорудуп турда, колектививистиң биске берген даалгазын күүседир дээш могаг чок ажылдаарывысты хүлээнген бис.

«Кызыл партизан» совхозтуң ийиги, бешки бригадаларындан баштайты ийи хүнде 4-4 катап Кызылдың төп сайгарылга базазынче тараа сөөртүвүс. Дараазында хүнде чазын ажылдап турганывыс № 5 бригаданың комбайннарындан шанче тараа сөөртүрүнге шуут кириптивис. Ийи хүн иштинде бригаданың шаныңдан 2—2,5 километр шөлдерде ажылдаан 9 комбайннарның бастырган тараазын сөөртүвүс. Чер аразы чоок-даа болза дүжүт чаагай болганда комбайннарның бункерлери дораан долуп келир болганда ийи-ле машина-биле ынча хөй комбайнның ажылын үзүктелдирбейн хандырары белен эвес айтырыг деп чүвени билген бис. Ынчалза-даа дидими-биле ажылдап кирипкеш, эртен эрте-ден кежээ дүнеге чедир соксаал чок ажылдап турган, хүлээлгевисти күүседип, комбайннарның ажылын саадатпаан бис. Ийи хүн бистиң сөөрткен тараавыс 100 тонна ашкан.

Ам алаан ырак черлерде тараалары кезер болганда биске онаажыр комбайннарның саны үстүнде ышкаш хөй эвес болур. Моон сөңгаар биске онаашкан комбайннарның эртен эртеден орай дүнеге чедир ажылдааш, эң сөөлгүзү ажылын соксаткыже чедир ажылдаар бис.

Ийи бодувус аравыста чарыш-биле ажылдап турар бис. Оон-биле кады бистиң коллективтиң бо совхозтуң бригадаларында болгаш өске-даа черлерде ажылдап турар чолаачыларын социалистиг чарышка кыйгырдывыс!

Н. ЭКСТ,
Т. КОЗЛОВ,
көдээ ажыл-агый транспорт коллективиниң чолаачылары.

Сөөлгү беш хонукта

Чаа дүжүттүң ажаап алыышкыны «Кызыл партизан» совхозта хүн үнген тудум-на калбарып турар. Совхозтуң тараа шөлдеринде бо хүннерде 49 комбайннар, 28 жатка-лар ажылдап турар. Сөөлгү хүннерде механизаторлар уйгу-дыш-даа чок, барык-ла бүдүн хонуктарда ажылдап турганнар. Чүгле беш хонук иштинде 4 муң ажыг га черни тавычалай кескеш, комбайн-биле шуут ажаап алган. Оон ынай 2 муң га хире чернин тавычалай кестирген тараазын бастырган.

Тарааны кестиреринден болгаш бастырарындан аңгыда күрүненин тараа шыгжамырынга тараа дужаалгазы организастыг чоруп турар. Совхоз ниитизи-биле 1100 тонна тараа культураларын дужааган.

— Хүн бүрүнүң нормазын ажыр күүседир дээш социалистиг чарыш агрегаттарның аразында калбарган. Комбайнерлер Михаил Андреев, Василий Данилов, Афанасий Поломошный, Прокопий Ципкин, лафетчиктер Константин Петраков, Алексей Жданов, Оюн Болат-оол олар нормазын 150 хуудан өрү күүседип турарлар —деп, партком секретары эш Парфенов чугаалап турар.

СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдеринге хей-аът кирген совхозтуң ажыл-ишчилери күрүнеге 9 муң тонна тарааны дужаап, СЭКП-ниң XXII съездизинге белектерлиг ужуражыр дээш күженишкиннг ажылдап турар.

Комсомолчу агрегаттар

Тараа ажаап алыышкынының үезинде доктаамал ажылдаар 10 комсомолчу агрегаттарны ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик райкому организастаан. Олар ам районнуң колхоз, совхоз бүрүзүнде тургустунган.

«Чыраа-Бажы» совхозта эдээн каш комсомолчу агрегаттар бар. Оларның кежигүннери ажаап алыышкынының баштайгы хүнүнден эгелээш тарааны өй-шаанда, чидириг чокка ажаап алыр дээш идепкейлиг ажылдап турарлар. Совхозтуң Хорум-Даг салбырында эштер Дегениң болгаш Ондарның удурткан агрегаттарында ажылдың шынары эки, аныяк механизаторлар, тараажылар хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип, кестинген черлериниң тараазын чидириг чокка ажаап ап турарлар. Ында агрегаттың механиги Ховалыг Ангыр-оол машина-техниканы шын башкарып, эки удуртуп турар.

Д. МАРТ-ООЛ.

Улуг-Хемниң ховуларында

КЫСКА ХУУСААДА АЖААП АЛЫР

Улуг-Хем районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери Коммунистиг партияның чаа Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин ховуларның, фермаларның төпторинге калбаа-биле таныжып, ол улуг документилерни чаңгыс эп-сеткилдиг деткип, изиг чүүлдүгүнүүшкүн-биле хүлээп ап турарлар.

— Чаа Программаның болгаш Уставтың төлевилелдерин партия хуралдарынга чугаалашкан бис. Агитаторлар шаннарга келгеш база таныштырып турар, ынчалзажок бодум солуннардан база номчудум. Ол документилерни улуг өөрүшкү-биле деткип турар мен. Кайгамчык чаагай коммунизм үезинде чурттаары, ажылдаары улуг аас-кежик-тир. Өске өөрүм-биле бир дөмей, социалистиг чарышка киришпишаан, бо сезонда 500 гектар тарааны ажаарын хүлээнген мен, ам безин 100 гектар чедире бердим—деп, «Найырал» совхозтуң комбайнери коммунист эш М. Сундуй беседа үезинде чугаалаан.

Районнуң совхозтарының, колхозтарының ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXII съездизинге чаа-чаа чедиишкиннер-биле ужуражыр дээш дүжүт ажаап алыышкынында күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турарлар.

Август 15-ке чедир районнуң үш совхозу 1530 гектар тараа культураларын кескен турган болза, сөөлгү хонуктарда тараа дээш демисел улам массалыг болуп, август 25-те ниитизи-биле 3440 гектар тараа культуралары совхозтарның, колхозтарның ховуларында кестинген. Тарааны аңылап ажаарының аргазы кайы-даа ажыл-агыйларда массалыг чоруп турар.

«Найырал» совхозтуң Терезин ховузунда тараазын бастырып турар комбайннарның, тараалларны комбайннардан шанче болгаш шандан Чаа-Хөлдүң тараа хүлээп алыр салбырынче сөөрткен автомашиналарның, тараа шөлүнде саваңны болгаш черни аңдарган тракторларның даажы дүне, хүндүс динмиреп турар.

Көжээлиг-Ховуда 200 гектар ажыг кызыл-тасты лафеттиг жаткалар-биле тавычалай кескен. Ында совхозтуң дуржулгалыг комбайнерлери «СК-3» деп алды комбайн-биле бастырып турар. Комбайнерлер И. Костицын, М. Сундуй, М. Савченко болгаш өскелер-даа хүн онаалгазын ажыр күүседип, ак-сеткилдиг ажылдап турарлар. Комбайнер, коммунист И. Костицын чамдык каан хүннерде хүн онаалгазын 2-ден 3,5 катап күүседип турар. Комбайнерлер А. Крилов, П. Шалимов олар ажылче кончуг өртежик киргеш, дүшке чедир 12566 кг тарааны бастыргаш, өскелерни мурнап чоруп турар. Хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип келген «С-6» комбайнның комбайнерлери С. Опай-оол, Д. Садый болгаш өскелернин-даа аттарын шанда хүндүлел самбыразындан көрүп болур.

Ындыг болза-даа чаагай дүжүттү чидириг чокка ажаап алыр, техниканың туруушкунун болдурбас дээш совхозтуң удуртукчуларының, оон агрономнарының боттуг хемчеглер албайн турарын демдеглеэе чогуур. Оруктар кыйында тавычалай кестинген тараалар ажаап алдынмайн артып каап турар, чамдык шөлдерде мажактарны бо-ла көрүп болур. Комбайнер эш П. Шалимовтуң кывар материалы төнгениниң бригада төвүнче чоруур ужурга таварышкан. Оон-биле кады тараа сөөртүрүнге автомашиналар чедишпейн турарын база демдеглээри чугула. «Найырал» совхозка «Кызыл-Мажалык» АТК-зының машиналары келир деп шиитпир бар-даа болза, бүгүнге чедир келбейн турар.

Бригада төвүнде столоваяның повары эш В. Очурнуң ажылынга харысалга чогундан душтеки чемде хлеб үзүктелген таварылга база турган.

ЭКИ ШЫНАРЛЫГ ТАРААНЫ КҮРҮНЕЖЕ

Шагаан-Арыг хоорайда тараа хүлээп алыр чер, оон Чаа-Хөлде салбыры бо чылын багай эвес белеткеттинген. Ылангыя Чаа-Хөл салбырында 3200 тонна тараа урар чаа склад ажыглалда кирген, ону вентиляция-биле хандырган.

«Найырал», «Улуг-Хая» совхозтарның болгаш Жданов аттыг колхозтуң тараажылары эки шынарлыг тарааны Төрээн чурттуң шыгжамырынга уруп эгелээн болгаш автомашиналар тараа хүлээп алыр черниң складтарынче шууштур кээп турарлар. Олар ниитизи-биле 329 тонна 525 кг кызыл-тасты баштайгы хүннерде дужааганнар, тараалар үргүлчү кээп турар. «Найырал» совхозтуң ажыл-ишчилери 4500 тонна тарааны садар деп бедиткен хүлээлгени алганнар. Ол совхоз август 28-ке чедир 221 тонна тарааны киирип, районнуң өске ажылагыйларын мурнап чоруп турар.

Д. АРАКЧАА.

Боже сагыш салыр

Таңды районнуң «Межегей» совхозунуң Кара-Булун салбырынын эзим эдээнде тараалларының ажаап алыышкыны тулуктеп турар. Комбайннарны эки шынарлыг септеп алганындан болгаш ажаап алыышкынга оларны мергежилдиг башкарып турарындан комбайнерлер хүнде онаалдаларын ажыр күүседип турарлар.

Комбайнерлер С. Ашмарин, Л. Исаков «СК-3» комбайн-биле хүнде 17 ганы кезер турган, 28—30 га чедирип турарлар. Комбайнерлер И. Сагатаев, М. Ойнаров, трактористер И. Ермолаев, А. Рихтер олар хүнде нормазын 1,5—2 катап ажыр күүседип турарлар.

Механизаторларның моон-даа артык бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга чемни оларның ажылдап турар черлеринге чедирип бербейн турары эдээн шаптыктап турар. Бригаданың турлаанга кээп чемнериниге эдээн шак-уе эртип турар. Моон чылдагаанны болза чаңгыс повар ажылдап, механизаторларга чем чедирер хамаан чок, столоваяга келген кижилерни безин дүрген чемгерери четтикпейн турарында. Поварга ам база бир кижиден немеп бээри негеттинип турар.

Бригаданың турлаанга кино, концерт болбаан, агитхуудус үнмээн. Дыштанылга үезинде кижилернин ойнаар чүүлдери чок. Совхозтуң дирекциязы болгаш парторганизация Оңгар-Ховуу талазында бригадалар ышкаш боже сагыш салыры чугула.

В. ШОЙЛАА.

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң комбайнери коммунист Сат Аижиевич Даңзы-Белек ховуу корабльдерин хөй чылдар дургузунда башкарып турар.

Сат Аижиевич техниканы билдилиг ажыглавышаан, хөй чылдардагы дуржулгазының ачызы-биле бүдүрер ажыл нормазын хүн бүрүде ажыр база кончуг эки шынарлыг күүседип турар. Ындыг эки түңнелдерни ол бодунуң оглу Сергей-биле кады чедип ап турар. Ол комбайнда саваң хөпэннеп турар.

Сергей бо чылын онгу классты дооскаш, адазы-биле кады механизатор болуп ажылдай берген. Сат Аижиевич бодунуң дуржулгазын оглунга күзелдин-биле дамчыдып берип, ону ажылга дадыктырып турар. Ам оон төлептиг солукчузу бар дээрзинге С. А. Даңзы-Белек чоргаарланып болур. Оон оглу ол боду ышкаш ажыл-херекче ынакшыл-биле хандыкшып турар.

ЧУРУКТА: комбайнер С. А. Даңзы-Белек оглу Сергей-биле.

Фото В. ЧАПАЙКИННИИ.

Ажаап алыышкынның темпизи кошкавайн турар

78 МИЛЛИОН ГЕКТАР ШӨЛДҮҢ ТАРААЛАРЫ КЕСТИНГЕН. КАЗАХСТАНДА ТАРАА КУЛЬТУРАЛАРЫНЫҢ ЧАРТЫК КЕЗИИ КЕСТИНГЕН, КҮЗҮН ЧАЖАР ТАРААНЫ 12,6 МИЛЛИОН ГЕКТАРНЫ ТАРААН

МОСКВА. (СЭТА). Байлактыг чайның сөөлгү хүннеринде тараажылар ховуу-шөлдерге шалыпчы ёзу-биле ажылдап турарлар. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелелиниң медээлеп турарын ёзугаар алырга, чурттуң колхозтары болгаш совхозтары августуң 25-ке чедир тараа болгаш бобы культураларының барык 78 миллион гектарын кезип, ажаап алган, ол болза бүгү тарылга шөлүнүң 70 хуузу болуп турар (эрткен чылын бо хүнге чедир 62 миллион хире гектарны ажаап алган турган). Ажаап алыышкынның темпизи кошкавайн турар. Сөөлгү отчеттуг беш хүннеринде дургузунда 9,7 миллион гектар черниң дүжүдү ажаап алдынган, азы оон мурнундагы беш хүннериинден барык 2 миллион гектар хөй болган. Россия Федерациязында 50 миллион гектар тараа культураларын кескен, Украинаның ажыл-агыйлары ажаап алыышкынны доозар чыгаан. Тарылга шөлүнүң чартык кезиин—10,7 миллион гектарның тараазын Казахстанда ажаап апкан. Чурттуң 65700 муң гектар шөлде тараазын (кестингениин 84 хуузун) бастырган болуп турар.

Кукуруза ажаап алыышкынының фронтузу шалыпкыны-биле калбарып турар. Чурттуң бүгү республикалары шуптузу ол ажылче киришкен. Барык алды миллион гектар черден—дөрттүн баштайгы бир кезиинин дүжүдү ажаап алдынган.

Ол кайгамчыктыг культура тараажыларының күш-ажылындан болгаш сагыш салыышкынындан чаагай дүжүттүг болган. Кукурузаның дүжүдү барык чер болганда эрткен чылдаазындан хөй болган. Казахстанда, Грузияда, Дагестанда, Украинаның болгаш Россия Федерациязының чамдык областарында кукурузаның үрезини бышкан, ам ону ажаап ап эгелээн.

Лён-долгунецти тура тырттары, лён-кудряшты, ногааларны, таапкыларны, эфир-үс культураларын ажаап алыры чуртта үргүлчүлевишаан. Украинада, Киргизияның Чүй шынаазында, Кубаньда болгаш өске-даа чамдык черлериниң колхозтары болгаш совхозтары чигир свёклазын казарынче киришкен. Ставропольда тарымал тоорукту ажаап алырын эгелээн. Ортаакы Азияның болгаш Закавказьениң республикаларының белеткел черлеринче чаа дүжүттүн хөвенин үүдүрген коштар шимчеп чорупканнар.

Чурттуң тараажылары кедир чылдың дүжүдүнге сагыш салбышаан, күскү чер аңдарылгазын эң эки, эрте хуусаада эрттирерин орадаажып турар. Аңгыс черни 11,8 миллион гектарны—эрткен чылдың бо үезиндээзинден ийи миллион гектар хөйну аңдарган. Ынчангаш күзүн чажар тараа улам хөй шөлдерде чаштынып турар. Ол культураларны 12,6 миллион гектарда чашкан, ол болза планнаттынган шөлдүн дөрттүн үжүнден хөй-дур. Россия Федерациязының болгаш Кур чер крайының ажыл-агыйлары күзүн чажар тараалларга тускайлаан шөлдериниң хөй кезиинге оларны чаштырып дооскан. Чурттуң 11 республикалары тараа чаштырылгазын чорудуп турар.

ЧАА СОРУЛГАЛАРНЫҢ ДЕҢНЕЛИНЧЕ

ПАРТИЯ ЧЫРЫДЫЫШКЫНЫНЫҢ СИСТЕМАЗЫНГА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНЫҢ МУРНУНДА

Партия чырыдыышкынының системазынга чаа өөредилге чылының эгелээри чоокшулап орар. Оон эгелээри бистиң партиявыстың болгаш улузувустуң амыдыралынга шылгарангай болуушкун-биле—СЭКП-ниң XXII съездизи-биле капсырлажып турар. Съезд болза Совет Эвилелинин ажылчы чоннарының аажок улуг чедиишкиннерин түнээр. СЭКП-ниң чаа Программазын база Уставын хүлээп алыр.

Келир өөредилге чылында партия чырыдыышкынының бүгү хевирлериниң ажылының кол утка-шынары болза СЭКП-ниң XXII съездизиниң төвгүлүг документилерин өөренири болур. Съездиниң материалдарын ханызы-биле шиңгээдип билип алыр чорук коммунистиг тургузуушкунның сорулгаларының улуг чаагайын болгаш дүрүм ёзугаар болуп турарын улам-на тода билип алырынга коммунистерге болгаш партия кежигүнү эвестерге дузалаар, оларның коммунистиг медерелдиг чоруунуң, күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейиниң өзеринге дөгүм болур.

Чаа өөредилге чылы партийжи пропаганданың идей-теоретиктиг деңнелиниң болгаш дээштиинин улам ыңай өзериниң чылы болуру чигзиниишкин чок.

Партия чырыдыышкынының системазынга чаа өөредилге чылынга белеткелдин болгаш ону чорударының үезинде эткен чылдың түннелдерин партия организациялары кичээнгейлии-биле анализтеп көөр хүлээлгелиглер.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчиларинин Москва Чөвүлел хуралының документилерин, СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң материалдарын, эш Н. С. Хрущевтуң илеткелдерин болгаш чугааларын өөренири партия чырыдыышкынының четкизинин ажылынга эткен өөредилге чылында кол черни эзлеп турган. Ол чорук политиктиг өөредилгениң деңнелинге болгаш калбарыышкынына чаагай түннелдерни берген. Чыгдынган эки дуржулгаларны быжыглаар болгаш нептередир, политиктиг өөредилгени организастаарында болгаш утка-шынарында четпестерни чайладып, ажылчы чоннарның идейлиг кижизидилгезинге аажок өзүп турар негелдерни үргүлүү барымдаалаар херек.

Съездиниң материалдарын өөренирин партия чырыдыышкынының амгы системазының хемчээнге, политиканың аңгы-аңгы адырларының онзагай байдалдарын барымдаалап тургаш, янзы-бүрү программалар-биле өөренир. Моон ужурунда бөлгүмнерни болгаш семинарларны четчеленнерин кичээнгейлиг көөрү, дынакчыларның белеткелинин деңнелин болгаш күзелин бүгү талазы-биле барымдаалаары, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезиниң салгашкак болурун хандырары чугула.

Политиктиг өөредилгенин бот-өөредилге хевирин болгаш бирги эзлчегде, семинарларлыг хевирлерин улам ыңай сайзырадырынче улуг кичээнгейни салыр херек. Эткен өөредилге чылында СЭКП кежигүннериниң болгаш кежигүнге кандидаттарның иштинден безин ном-биле боттары ажылдап шыдаар чогуур белеткелдиг болгаш мергежидиг кижилерниң кезиинден хөй бөлгүмнерге өөренип турганы канчап-даа шын эвес. Өөредилгениң бөлгүм хевирлеринче хандыгар чорук, бот-өөредилге-биле өөренип болур чогуур белеткелдиг кижилерни бөлгүмнерниң дынакчыларынче киирер чорук кадрларның идей-теоретиктиг өзүлдезинге шаптыктаар дээрзин уттуп болбас.

Чыгдынган дуржулгаларга даянып алгаш, партия кежигүнү эвес ажылчыннарны, колхозчуларны, албан-хаакчыларны партия чырыдыышкынының четкизинде өөредилгелерже улам идепкейлии-биле хаара тудары, лекциялар, илеткелдер, теоретиктиг конференциялар ышкаш боттарын бүгү бадыткан күзелин бүгү талазы-биле политиктиг өөредилгеге калбаа-биле ажыглаары өргежок чугула.

Партия, совет болгаш ажылагый аппараттарының **удуртуучу кадрларының марксисчи-ленинчи белеткелинче** партия комитеттери онза кичээнгейни салза чогуур. Таджикистанның, Киргизияның, Рязан, Тула болгаш өске-даа чамдык областарның чамдык партия организацияларынга мурнунда турган удуртукчу кадрларның идеологтуг быжыгыышкының тоомча чок көөр чоруктар ажыл-херекке шыңгыы каражаны чедиргени билдингир болгай. Партияның, советтиң, профэвилелдиң, комсомолдуң удуртукчу ажылдакчылары-биле, бүдүрүлгелерниң, тудугларның, колхозтарның, совхозтарның, албан черлериниң удуртукчулары-биле коммунистиг тургузуушкунның теориязының болгаш практиказының чугула айтырыгларының талазы-биле конференцияларны, семинарларны, чугаалажыышкынарны доктаамал чорудуп турары чугула.

Практика кырында пропагандажы ажыл-чорудулгаже удуртукчу кадрларны улам калбаа-биле киириштирери—партия комитеттериниң хүлээлгези болур.

Чаа өөредилге чылында партия чырыдыышкынының системазының бүгү ажылы партийжи пропаганданың амыдырал-биле харылзаазын улам быжыглаары, идей-кижизидилгелиг ажылды коммунизмниң тиилелгези дээш демиселдин улам күчүлүг фактору болдурары дээш чоруттунар ужурлуг. **Бөлгүмнерге болгаш семинарларга СЭКП-ниң XXII съездизиниң төвгүлүг материалдарын амыдырал-биле, ажылчы чоннарның коллективтериниң бүдүрүлгечи ажыл-херээ болгаш тодаргай сорулгалары-биле сырый харылзаалыг кылдыр өөренир херек.** Анаа-ла доктаадып алыышкыннар эвес, а теоретиктиг түннелдерни ханызы-биле угаап билип алыры, олардан практиктиг түннелдерни алыры—бирги эзлчегге турар ужурлуг үүлдер бо-дур. Политиктиг өөредилге болза съездиниң шиитпирлерин практиканга боттандырарынга дөгүм болур, коммунизмниң тиилелгези дээш улам-на кызымак ажыл-ишче ажылчы чоннарны мобилизастаар сорулгалыг.

Эткен өөредилге чылында чамдык бөлгүмнерге, ылангыя экономика өөренир бөлгүмнерге болгаш семинарларга кичээдер чавыс идей-теоретиктиг деңнелге чоруттунуп, оларга айтырыгларны кызыы, бүдүүлүк байдал-биле, чугула теоретиктиг тайылбырлар болгаш түннелдер чокка көрүп тургулаан. Партия организациялары ол четпестерден кичээнип, бүдүүлүкшүдүлгелерни болгаш бөдүүнчүдүлгени политиктиг чырыдыышкынның практиказындан чайладыр ужурлуг.

Чаа өөредилге чылында партия чырыдыышкынының чедиишкиннинг болуру пропагандист кадрларны белеткээриниң деңнелинден шиитпирлии-биле хамаарлыр. Бо дээрге эңне кол айтырыг. «Пропагандист кадрларны шилип алырын болгаш белеткээрин экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның 1961 чылдың май 5-теги доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле партия организацияларының ажылын идепкейжидери ам үеде онза чугула.

Бирги эзлчегде СЭКП-ниң XXII съездизиниң материалдарының талазы-биле кичээлдерни бөлгүмнерге болгаш семинарларга эттиреринге пропагандистерниң бүгү талалыг белеткелин хандырары чугула. Ам, пропагандист кадрларның саны дыка өскен үеде, бо ажылды хоорайларга, районнар төптеринге, улуг-улуг бүдүрүлгелерге төптелдирери ажыктыг. СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин өөренир талазы-биле пропагандистерниң ийи-үш хүннүң хоорай, район семинарларын чоокку үеде эттирери чугула. Ындыг семинарлар партияның XXII съездизиниң ажылы доозулган сөөлүнде дораан-на база эттиртинген турар ужурлуг. Партия райкомнарының болгаш хоорькомнарының пропагандистер семинарларын эттиреринге областар, крайлар, республикалар төптеринден чорудуп турар тускай пропагандист бөлүктери улуг дуза чедирип болур болгаш чедирер-даа ужурлуг.

Обкомнар, крайкомнар, өвилел республикаларның компартияларының ТК-лары районнарның пропагандистер семинарларының удуртукчуларының область, край, республика семинарларын эттирер ужурлуг: сентябрьда — СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдериниң талазы-биле; ноябрьда—СЭКП-ниң XXII съездизиниң документилериниң талазы-биле. Ол семинарларга хоорай база район бүрүзүнден пропагандистер семинарларының шыырак белеткелдиг ийи — дөрт хире удуртукчуларын келдирип, оларның түс бүрүзүн теоретиктиг айтырыгларның аңгы-аңгы бөлүктериниң аайы-биле мергежидери ажыктыг.

Ажылдап турар пропагандистерниң билиин бедидип белеткээри-биле чергелештир, бүгү черлерге пропагандистерниң чаа курлавырын белеткээрин калбартыры чугула. Бо чугула херекке улуг роль марксизм-ленинизмниң кежээки университеттеринге болгаш сентябрь 1-де өөренип эгелээр хоорай пропагандистериниң бир чыл курстарынга, ол ышкаш, октябрь 1-де эгелээр көдөө пропагандистерниң бот өөредилгелиг курстарынга хамааржыр. Пропагандистерниң армиязы чаа, бедик мергежилдиг кадрлар-биле үргүлүү долдуртунуп турар кылдыр оларның ажылын ынчаар организастаар херек.

Партия чырыдыышкынының системазынга чаа өөредилге чылын бүгү черлерге **организастыг** болгаш **чогуур үезинде**—хоорайларга октябрь 1-де, көдөө черлерге октябрь 15-те эгелээр ужурлуг. СЭКП-ниң XXII съездизиниң ажылы доозулгуже чедир бөлгүмнерге болгаш семинарларга кичээлдерни СЭКП-ниң Программазының төлевилелинде кайы-бир теоретиктиг айтырыгны шиитпирлээринге киирген чаа өскерилгелерни барымдаалавышаан, политиктиг өөредилгениң ол хевиринде бар турар программаны ёзугаар чорудар. **Ноябрьдан эгелээш өөредилге чылы төнгүже чедир партия чырыдыышкынының системазының бүгү звенолары чаа өөредилге планнарынга үндезилээш СЭКП-ниң Программазының, партияның съездизиниң документилеринге идип үндүртүнген теоретиктиг болгаш политиктиг айтырыгларны өөрениринче шилчип кирер.**

Бөлгүмнерге болгаш семинарларга съездиниң материалдарын өөренирин бөлгүмнерге таарышкан аңгыаңгы кылдыр, дынакчыларның билиниң деңнелин болгаш политиктиг өөредилгениң түс-түс хевирлеринин онзагай байдалдарын барымдаалап чорудар. Бо сорулга-биле алаан каш хевириниң өөредилге планнарын белеткеп турар: экономиканың эге школаларынга болгаш бөлгүмнерге; политшколаларга болгаш СЭКП төөгүзүн, марксизм-ленинизмниң үндезиннерин, агар политика өөренир бөлгүмнерге; политэкономия болгаш тодаргай экономика өөренир бөлгүмнерге; марксисчи-ленинчи философия өөренир бөлгүмнерге; СЭКП-ниң төөгүзүн болгаш марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир талазы-биле теоретиктиг семинарларга, политэкономия болгаш тодаргай экономика өөренир талазы-биле теоретиктиг семинарларга; диалектиктиг болгаш төөгү материализмин, коммунистиг кижизидилгенин, этиканың, эстетиканың, атеизмниң айтырыгларын, бойдустуң философтуг айтырыгларын өөренир талазы-биле теоретиктиг семинарларга; делегей байдалының болгаш ССРЭ-ниң даштыкы политиказының, делегейниң коммунистиг, ажылчын, демократтыг болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннериниң айтырыгларын өөренир талазы-биле теоретиктиг семинарларга болгаш бөлгүмнерге.

Партия чырыдыышкынының системазынга партияның XXII съездизиниң төөгүлүг документилерин өөренири—чугула партийжи ажыл. Ол партия комитеттериниң болгаш организацияларының талазындан кошкаш кынмас кичээнгейни негээр. Оларның бирги эзлчегде хүлээлгези—бүгү политиктиг бөлгүмнерниң болгаш теоретиктиг семинарларының ажылының бедик идей-теоретиктиг деңнелин чаа өөредилге чылында хандырары болур. Коммунистиг тургузуушкунның кол сорулгаларының бирээзин — бистиң партиявыстың улуг идеяларын, марксизм-ленинизмниң идеяларын ажылчын, колхозчу болгаш интеллигент бүрүзүнүн, совет ниитилелдиң ажыл-ишче бүрүзүнүң медерелинге чедирерин боттандырар талазы-биле партия чырыдыышкынының системазынга көскү чер онаажын турар дээрзин кеззеде сактыр херек.

(Август 24-теги № 237 (15727) «Правдадан»).

ЭЧИС УЛУГ СОРУЛГАНЫ АЙЫТКАН СОРУК КИИРИКЧИ ДОКУМЕНТ

Чөөн-Хемчик райондан чагаалар

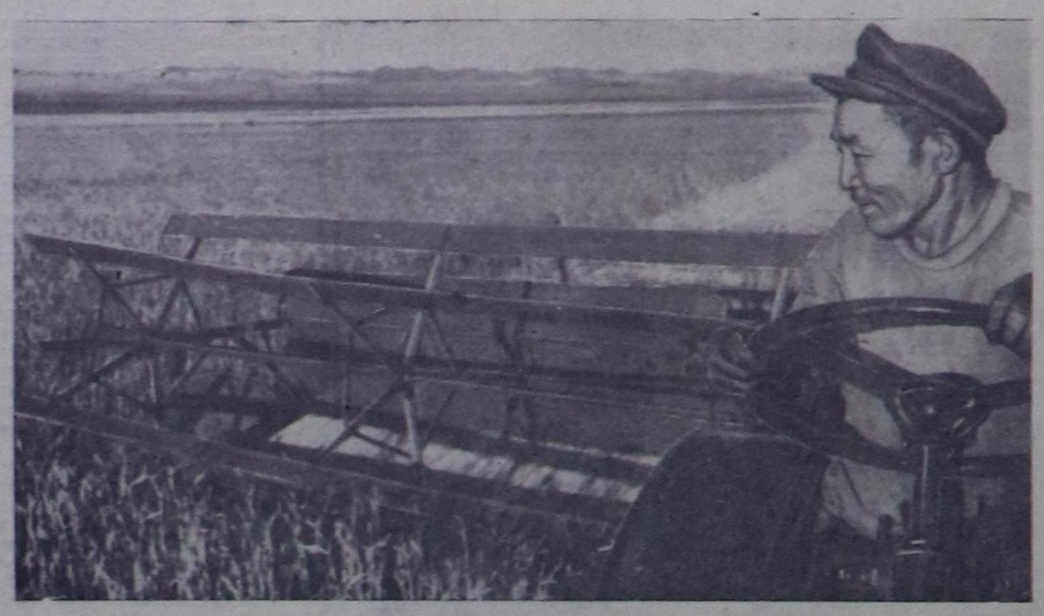

Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң тараажылары СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин танышпышаан, тарза ажаап алыышкынын чедиишкинниг чорудар, партияның XXII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр деп шиитпирлээннер. Совхозтуң комбайнерлери чинге-тарааны аңгылай ажаап ап турарлар. Лафеттиг жатканың комбайнери Ондар Чамзырың ажыл нормазын 120—130 хуу күүседип турар. Аныяк комбайнер Ондар Бадыкай оон чыдын калбайн турар.

ЧУРУКТА: Ондар Чамзырың чинге-тарааны лафеттиг жатка-биле кестирип чор.

Фото С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

Оларның белээ

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының чаа Программазының төлевилелин Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң механизаторлары кайгамчык улуг сорук киириишкин-биле өөренип турарлар. Программаның төлевилелин танышкан хуралга комбайнер эш Караның чугаалааны:

— Төөгүлүг чеди чылдың үшкү чылының чаагай дүжүдүн ажаап алыр үеде 500 гектар шөлдүн тараазын чидириг чокка ажаап, СЭКП-ниң XXII съездизинге күш-ажылчы белек болдурарымны хүлээндим.

Колхозтуң мурнакчы механизаторунуң патриоттуг хүлээлгезин бүгү ажыл-ишчилер бүрүн деткээннер. Чижээ, чолаачы эш Оюн-оол бо чылын 1000 тонна тарааны сөөртүрүн хүлээнмишаан, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынче бүгү чолаачыларны кыйырган.

К. МОНГУШ,
чолаачы.

Чедиишкиннерже сорук киирген

— Коммунистиг ниитилелди тургузарының кайгамчык улуг Программазының төлевилелин бистиң № 2 сүт-бараан фермазының саанчылар коллективи өөренип, танышып турар.

Мен эткен чеди айлар, 20 хонук дургузунда менээ быжыглаан инектеримден 12377 кг сүттү, ашы бир инекке онааштыр 825 кг сүттү саап алдым. Ферманың саанчылары бистер чеди ай чээрби хонук дургузунда ниити сүт чыылдазын 51 тоннага чедирип, Төрээн чуртувустуң сүт хереглелинге улуг-хуувусту киириштирип турар бис. Төрээн партияның XXII съездизинин ажыттынар хүнүнге чедир инек бүрүзүнденне 1000 кг-дан эвээш эвес сүттү саарымны хүлээндим.

Партияның Программазының төлевилели күш-ажылчы кижи бүрүзүн чаа-чаа чедиишкинге улам хей-аът киирип, дүүнгүзүнден бөгүн, бөгүнгүзүнден даарта улам эки ажылдаарын негеп турар. Төрээн чуртумнун экономиктиг күчүзүн улам быжыглаарынга күш-ажылчы салыышкынымны киирер дээш улам-на күжениишкинниг ажылдаар мен. Фермада ажылчыннарның хей нуруузу болуп турар комсомолчулар бистер сүттүң элбекшилин тургузары-биле демниг ажылдап турар бис.

Р. МОНГУШ,
көдөө ажыл-агыйнын дуржулга станциязында комсомолчу-саанчы.

Ажыл-ишчилерниң сөзү

Көдөө ажыл-агыйнын дуржулга станциязының Хөндергей салбырының бода мал бригадазының Монгуш Мокур-оолга удуртурган сигенчилер звенозу 240 тонна сигенни белеткээр онаалгазын кысқа хуусаада күүседир дээш соруккур ажылдап турар.

Сиген белеткелин звено Кара-Суг аксында чорудуп турар. Ында сиген кезер ийи аът машиназы, аттың ийи бөлдүрүкчүзү, 12 хол кадыры быжыглаттынган. Ам үеде 120 ажыг гектар чериин сигенин кескеш, 90 гектарнын бөлүп, 100 ажыг тонна сигенни 20 сараатка тургускан. Звено гектар бүрүзүнден өртумаа-биле 11—12 центнер дүжүттү ап турар.

— Бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың чаа Программазының төлевилели көдөө ажыл-ишчилерни күш-ажылчы чедиишкиннерже улам сорук киирип турар. Коммунистиг ниитилелди бистиң улуг Төрээн чуртувуска тургузарының өндүр улуг программазының төлевилелин номчуп, өөренип көргеш, кижиниң сагыш-сеткили хайныгып, ажылга хей-аътты улам-на көдүрүп турар. Бодумнуң амгы үеде онаашкан ажылымга улам туттунгур ажылдап, аът машиназы-биле сиген кезер нормаңны үргүлүү 100 хуудан ажыр күүседир мен—деп, эш Х. Өчүр-оол чугаалап турар.

М. СЕВЕН.

Улуг өөрүшкүнү болдурган

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының чаа Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозтуң коммунистери болгаш эр, хөрээжен ажыл-ишчилери бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, кайгамчык улуг көдүрлүүшкүннүг өөренип турарлар.

СЭКП-ниң XXII съездизинге белеткелдиң хүннеринде партия организациязы агитколлективтин болгаш 2 кызыл булуннарның ажылын улам өкижиткен. Агитколлективтин составын 41 агитатор чедир көвүдеткен. Партия организациязының агитатору эш Дүктүг-оол № 1 сүт-бараан фермазының ажылдакчыларынга СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин хандыр тайылбырлап, сөөлгү медээлер дугайында беседаларны доктаамал кылып берип турар.

Агитаторлар эштер Чамыян, Доктугу, Люндуп болгаш өскелер-даа сиген, тараа шөлдеринге, мал фермаларынга беседаларны, солун номчулгаларын идепкейлиг кылып, агитация ажылын тодаргай сорулгалар-биле сырый холбаштырып турарлар. Колхозтуң бүгү эр, хөрээжен ажыл-ишчилери төрээн партиязының, оон эш Никита Сергеевич Хрущев баштаан ленинчи Төп Комитединиң иштики болгаш даштыкы политиказын бир эп-сеткилдиг бүрүн деткип, СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин өзимби-биле үүлдүгүзүнүп турар.

1927 чылдан бээр партия кежигүнү, 69 харлыг колхозчу эш Монгуш Шылыраа СЭКП-ниң Программазының төлевилелин танышкан хуралга мынча дээн: «Бистиң Коммунистиг партиявыс бо төөгүлүг үшкү Программаның төлевилелин бүгү коммунистерниң, ажылчы чоннарның чугаалажып көрүүшкүнүнге киирген-дир. Баштайгы ийи Программаларның салган сорулгаларын бистиң партиявыс алдарлыы-биле күүсеткен болгай. Бистиң Төрээн чуртувуска коммунизмни тургузарының бо өндүр-чаагай Программазы кайгамчык улуг чедиишкинниг күүсеттинер дээрзинге бүгү совет кижилер-биле бир дөмей быжыг бүзүрелдиг мен. Назыным элээн улгады берген-даа болза, коммунизм тургузуушкунунга салыышкынымны киирип шыдаар мен».

Колхозтуң комбайнери коммунист эш Кошкар-оол СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин танышкаш, бо чылын 400 гектар шөлдүн тараазын чидириг чок ажаарын хүлээнген болгаш төрээн партиявыстың XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка улам-на идепкейлиг киржиринче артельдин бүгү ажыл-ишчилерин кыйырган.

К. ХАЯҢ-ООЛ,
колхозта партия организациязының секретары.

Ханызы-биле өөренип турар

Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг көдөө ажыл-агый артелиниң кежигүннери СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин ханызы-биле өөренип турар. Ол төөгүлүг документилерни коммунистерге, колхозчуларга өөредири-биле партия организациязы агитаторларны фермаларда, бригадаларда быжыглаан. Чижээ, сиген шөлүнде малчыннар бригадазында эш Самбуу, № 1 сүт-бараан фермазында эш Опал-оол, колхоз төвүнде эш Аракчаа болгаш өске-даа эштер агитаторлап ажылдавышаан, СЭКП-ниң Программазының база Уставының төлевилелдерин колхозчуларга ханызы-биле тайылбырлап турарлар.

К. САРЫГЛАР.

ДЕПШИЛГЕЛИГ АРГА

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин бүгү совет улус-биле кады, хереглел кооперациязының ажылдакчылары чаңгыс эп-сеткилдиг үүлдүгүзүнүүшкүн-биле болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн-биле уткаан. Бо партийжи улуг документиде биженгинген улуг чаагай сорулгаларны амыдыралга боттандырар дээш боттарының күштерин харамнанмайн ажылдаарынга кооператорлар беленин көргүзүп турарлар.

Кызыл хоорайның чамдык магазиннеринде, чижээ, үлетпүр бараанларының № 1 болгаш № 27, холушкак бараанларының № 18 магазиннеринде бараанларны садып алыкчылар боттары шилип алыр кылдыр ажык делгиирлерни кылган. Ол чорук бир талазында, чонга таарымчалыг болгаш садыгжыларның ажылын чиигедип турар, ийи талазында, садып алыкчыларны ак-сеткилдиг, камныг болгаш хайгаарадлыг болурунга кижизидип турар.

Массаларның коммунистиг кижизидилгезинге садыгның депшилгелиг аргазының чугула рольдуун барымдаалаан, горпонуң баштаар чери бараанларны чон боттары шилип алыр ажык делгиирлиг арганы хоорайның бүгү магазиннериниң үштүн бир кезээнге боттандырар сорулганы салып турар. Оон иштинде Интернационал болгаш Кочетов кудумчуларында чаа тудуп турар бажыңнарның адакы каттарынга аъш-чемниң садыгжы чок ийи магазиннерин, Октябрь кудумчузунга хлеб садар магазинни ажыдар. Ындыг магазиннер өске-даа чамдык черлерге болур.

Ленин кудумчузунда садыгжы чок магазинден аңгыда рынокта сава аймаа садар садыгжы чок магазин ажылдап эгелээн. Садып алыкчылар ында херектиг бараанларын боттары тудуп шилип ап турар. Сесерлиг кудумчузунда ажыл-агый бараанларының магазининге бажың дериг-хереклелери садыглаар салбыр садыгжы чокка ажылдап эгелээр. Ол садыг бажың дериг-хереклелерин садып алыкчыларның бажыңнарынга чедирип бээр.

Кооператорларның ажылында мындыг чаа аргалар чоннуң үндүрүп турар хей шак үезин эвээжедир болгаш кижилерниң дыштанылгага, өөредилгеге ажыглаар шактарын көвүдедир. Ынчангаш садыг ажылдакчыларының бо чорудуп турар хемчеглери болза партияның Программазының төлевилелинде айтып турар хемчеглерни боттандырарынче угланган.

Оон-даа өске айыткан хемчеглерни, чижээ, кухняның чугле быжырып чиир кылдыр белеткээн чемнерин, ажыткан далганны болгаш өске-даа ол чижектиг үүлдерни садыглаар талазы-биле хемчеглерни амыдыралга боттандырарын дүргедедир садыг организацияларындан негеттинип турар. Ол хемчеглерни боттандырып келирге ажылдакчы хереңненнерниң болгаш бажың эзлериниң ажылын чиигедир арганы бээр.

Хей-ниити чемненилге черлериниң дугайында айтырыгны биистиң партиявыстың Программазының төлевилелинде чугулалап айтып турар. Чоокку 20 чылдарда бүгү совет кижилер хей-ниити чемненилге черлерин шуптузу ажыглаар сорулганы ол төлевилелде айтып турар. Кызыл горпозу столоваяларның, чайнаяларның, закусочнаяларның четкизин калбартып, амгы ажылдап турар черлерниң улам-на хей кижилерни хандырарын чедип алыр сорулганы салып турар. Ону ажылдың технологтуг мурнакчы аргаларын, аъш-чем кылырының чаа үүлдерин шиңгээдип алырының аргазы-биле чедип алыр.

Кызылдың улуг столоваяларының бирээзин — № 3 столоваяны эде кылган. Чемненикчилер хереглээр чемнерин боттары ап алырының сайзырангай шугумун тургускан болгаш чемненилге залын алгыткан. Ол чорук чемненикчилерни чемгерип эттиреринин аргазын ийи катаптан ажыр улгаттырган. Мурнунда чемненикчилер 40—50 минутаны эттирип турган болза, олар ам 20—25 минутада чемненин алыр аргалыг болган. Столовая ажылдакчыларының күш-ажылының бүдүрүкчүлүү 90 хуу хире бедип, бараан саарылгазы ийи чартык катап өскен. Ынчангаш горпонуң баштаар чери № 2 столоваяны база ынчаар организастаар деп шиитпирлээн.

Садыг четкизин специализастаарының ажыктыын хей чылдарның практиказы бадыткаан. Специализастаар чорук садыгның культуразын бедидип, оон корум-чурумун үрээр чорукту чайладып, бараанларны садып алыкчыларга чедирерин дүргедедир болгаш планнарны чедиишкинниг күүседирин хандырар. Горпо бо талазы-биле алаан каш хемчеглерни ажылдап кылган болгаш ам боттандырып турар. Специализастаашкынны № 1 улетпүр бараанларының магазининге белен кылыгларны — хептерни, пөстерни садып алыкчылар боттары шуут тудуп көрүп тургаш шилип алыр кылдыр организастап турар. Галантерея болгаш парфюмерия бараанларын аъш-чемнин амгы № 9 магазининге (Октябрь кудумчузунда), а трикотаж кылыгларны рынок чанында № 25 дежурный магазиниң бажынына тускай садыглаар кылдыр тургузар. Культура бараанларын үлетпүр бараанларының № 10 магазининге тургузар. Бичии садып алыкчыларга тускай садыгны тургузар. Ону № 13 магазиниң ам туттунар ийиги каъдынга ажыдар. Аңаа бичии ойнаарактардан эгелээш, хей янзы хептерге, идиктерге чедир бараанларны мөөннээр.

Специализастаан садыгның кайы хире ажыктыын чамдык кижилер сонуургаш турар. Ону чаңгыс-ла бөдүүн чижек-биле көргүзүп болур. Уруглар хеви садып алыр дээн кижи бир магазинге баарга хереглээн барааны чок болурга, ону өске магазиннерден дилеп, хей шак үени халаска эттирер ужур таваржып турар. Бир эвес уругларга херектиг бүгү бараанларны чаңгыс магазинге мөөннеп каарга, хереглээн-не бараанын садып алыкчы оон садып алыр болгаш хереглээн бараанын өскээртен дилеп, шак үе эттирбесле болгай.

Садыгны специализастаары садып алыкчылардан садыгны ыракшыдар деп чамдык саналдар бар. Ындыг бадыткалдарда үндезин чок деп шуут сөглеп болур. Кызылга специализастаашкын чүгле үлетпүр бараанларын садып турар магазиннерге хамааржыр. Кижи костюмну азы пальтону хүн бүрү-ле садып ап турбас-ла болгай—барык-ла чылда садып ап турар.

Оон ынай, садыгны специализастаар чорук бараанларның чүгүрбейн чыдып бээр чоруун болдурбас болгаш садып алыкчыларның кайы үеде, кандыг бараанларны хереглээн доктаамал өөренип билип алыр болгаш эки хандырар арганы бээр.

Үстүнде көргүстүнген чаа, депшилгелиг үүлдер-биле чергелештир, Кызылдың кооператорларында четпес чоруктар чок деп чугаалап болбас. Чоннуң негелдезин чогуурубиле хандырбас, садыгның чурумун хажыдар, бараанларны үрелиишкинге таварыштырар фактылар бар. Ынчангаш горпонуң баштаар чери, ында партия, профэвилел организациялары садыгта мурнакчы депшилгелиг үүлдерни калбаа-биле нептередип, четпестер-биле шыңгыы демисежир ужурлуг. Кооператорлар боттарының ажылында шиңгээттинген чаа үүлдерни улам сайзырангайжытпышаан, ам-кылыр деп турар үүлдерин амыдыралга боттандырарын дүргедедир чорукту чаа сорулгалар, чоннуң хүн бүрү өзүп турар хереглелдери негеп турар.

Совет садыгның ажылдакчылары коммунизм тургузукчуларының өзүп турар хереглелдерин улам-на долузу-биле хандырып, садыгның культуразын бедидип, совет садыгжыларның коммунистиг кижизидилгезин экижидип тургаш, оон-биле коммунистиг тургузуушкунунуң улуг программазын боттандырарының хереңге боттарының салыышкынын киирер.

И. КУРЧЕНКО,
облпотребсоюзтуң садыг организациязының болгаш техниказының киилдизинин начальниги.

КҮЧҮЛҮГ ӨЗҮЛДЕНИҢ ЧУРАГАЙЛАРЫ

АГИТАТОРГА ДУЗАЛАМЧЫ

Партияның болгаш совет улустуң экономиктиг кол сорулгазы болза ийи он чылдың дургузунда коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузары болур

★ ★ ★

(Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелинден)

ҮНДЕЗИННЕРНИҢ ҮНДЕЗИНИ

Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузары, ССРЭ-ниң үлетпүрүн техника талазы-биле делегейниң эң сайзыраңгай болгаш күчүлүг үлетпүрү кылдыр хуулдурарының сорулгазы аар индустрияны улам ыңай хөгжүдерин негеп турар.

(Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелинден).

Бистиң кайгамчыктыг Төрээн чуртувустуң делгемнеринче кичээнгейлиг көрүп көрүңер — ынчангаш тудуушкуннуң болгаш тургузуушкуннуң өндүр улуг байдалын кайын-даа көре бээр силер. Чаа-чаа хоорайларны, аажок улуг металлургия болгаш машина тудуушкун бүдүрүлгелерин, күчүлүг электростанцияларны тудуп үндүрүп турар. Партияның күзел-соруу-биле, улустуң энергиязы-биле ажыглалга кирген он-он миллион гектар кур черлер боттарының байлакшылын ажыткан. Совет кижилериң тургузукчу күш-ажылы чуртуң бүгү булуңнарында хайныгып турар.

Чоокку чээрби чыл иштинде ССРЭ-ге үлетпүр бүдүрүлгези алдыдан ажыг катап өзер. Ол болза Совет Эвилели 1980 чылда АКШ-тың үлетпүр бүдүрүлгезиниң амгы ниити хемчээлин ырак соонга кааптар дээрзин айтып турар. Ол деңнел коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарын хандырар болгаш хереглелдериң хирези-биле хуваарының принцивин тайылдырарына мыраңай чоокшулап чеде бээр арганы совет кижилерге бээр.

Металл, оттулар үүл

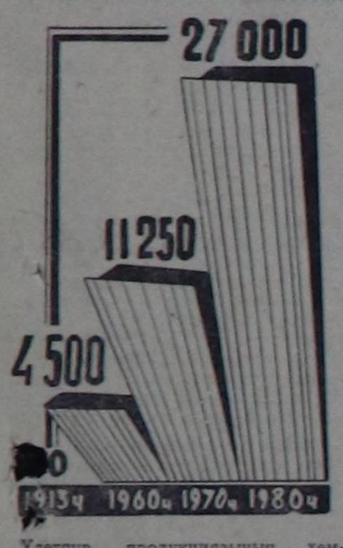

Үлетпүр продукциязының хемчээли (хуу-биле) мынчаар өзер.

Металл ышкаш ындыг бедик экономиктиг көргүзүглерлиг — быжыг, шөйлүүчел болгаш кадыг шынарны бодунда каттыштырып турар материалды хереглевейн баар хире улус ажыл-агыйының ындыг адыры чок. Металл дээрге, станоктар болгаш комбайннар, экскаваторлар болгаш далай суднолары, турбиналар болгаш көвүрүглериң фермалары, тракторлар болгаш автомобильдер-дир...

Бистиң экономикавыстың дайын соолундеги хөгжүлдезиниң планларын ажылдап кылбышаан, партия болза үлетпүр продукциязын **үш катап көвүдедир** болгаш 60 миллион тонна каңны база 60 миллион тонна нефтини чыл бүрүде бүдүрерин чедип алыр сорулганы салган. Төлевилеттен планларны күүседиринге 15 чыл, харын-даа оон хөй чылдар негеттинер боор деп бодал турган.

Ол сорулганы совет улус канчаар күүсеткенил? 15 чылдар эрткен — бистиң чуртта үлетпүр продукциязы **үш эвес, а алды катап көвүдээн.** Совет Эвилели ам чылда 70 миллион тонна каңны бүдүрүп база 150 миллион тонна ажыг нефтини казып тып турар.

Амгы үениң үлетпүрүнүң фундаментизи болуп турар металлды болгаш оттулар үүлду бүдүрерин улам ыңай дүрген көвүдедири улус ажыл-агыйының чугула сорулгаларының бирээзи болуп мурнуку хевээр артар. 20 чыл иштинде кара металлургия **чылда 250 миллион тонна хире каңны** эзилдирер арганы берип турар деннели чедип алыр. Каң бүдүрүүшкүнү ол үеге чедир техниктиг депшилгениң чедип алган деңнели-биле дүүштүр улус ажыл-агыйының өзүп турар хереглелин бүрүн дуглаар ужурлуг. Чиик, өөнүт болгаш хозар металлдарның бүдүрүүшкүнү онза дүргедээр, алюминий бүдүрери, оон электрижидилгеге, машина тудуушкунунга, тудутга болгаш амыдырал-чурттталгага ажыглалы дыка көвүдээр.

Санап четпес бойдус байлактарлыг Уралдың чөөн талакы районнарынга үлетпүр улуг хөгжүлдени алыр.

Ам келир 20 чылдарда кылдынар үүлдер болза: Сибирьге болгаш Казахстанга — чиик өртектиг хөмүр даш казар черлерге база Анкара, Енисей хемнериң суг-энергетика курлавырларын шиңгээдип турган, энергетиканың күчүлүг чаа баазаларын тургузар, хөй энергия хереглээр улуг бүдүрүлгелериң төптерин аңаа организастаар, чурттуң үшкү металлургия баазазының тудуун Сибирьге доозар, руда болгаш хөмүр даш курлавырларының чыдар черлеринин чаа-чаа казар байлактарын шиңгээдип ажыглаар, машина тудуушкунунуң чаа төптерин тургузар; Поволжьенин, Уралдың, Соңгу Кавказтың болгаш Ортаакы Азияның районнарынга — энергетиканы, нефть, газ болгаш химия үлетпүрүнүң дүрген көдүрер, руда курлавырларының чыдар черлерин шиңгээдип ажыглаар. Совет кижи кандаашкынныг районнарны суггарарынга болгаш суглуг болдурарынга сугнуң күчүлүг курлавырларын ажыглаар сорулга-биле соңгу үкте элээн каш хемнериң агымнарын өскертип база оларның суун таарыштыр башкарып болур кылдыр кылып алырының дидим планын боттандырып шыдаар апарган.

байлак бойдузу химия ажылдакчыларының мурнунга бодунуң шыгжамырын харам чокка ажыдып турар. **Химия үлетпүрүнге хереглээр янзы-бүрү чиг-эттиң ниити курлавырларының талазы-биле Совет Эвилели делегейде бирги черни ээлеп турар.** Чоокку чылдарда нефть болгаш бойдус газының тывыжын өстүрери хөй-хөй химия бүдүрүлгелерин калбаа-биле хөгжүдеринге кызыгаар чок баазаны херек кырында тургузар арганы бээр.

Улуг сорулгаларың бирээзи — химия үлетпүрүн бүгү хемчег-биле хөгжүдери, улустуң байлаан өстүрериниң аргазын улуг хемчээлге калбартып турар амгы үениң химиязының чедиишкиннерин улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга бүрүн ажыглаары, чаа элээн сайзыраңгайжыткан болгаш чиик өртектиг бүдүрүлге чепсек-хереклелдерин болгаш улус хереглелиниң үүлдерин бүдүрүп үндүрери болур. Металл, ыяш, өске-даа тудуг материалдары камналгалыг, бөдүүн болгаш чиик синтетиктиг материалдар-биле улам-на солуттунган турар. Минеральдыг чемишчидилгелер бүдүрери дыка өзер деп чаа Программаның төлевилелинде чугаалап турар.

Химия

Металл болза индустрияның дыка хөй адырларынга үр үеде кол болгаш барык-ла кара чаңгыс материал болуп келген. Ынчалзажок совет үеде бүдүрүлгениң барык-ла чаа адыры — химия чуртка калбак хөгжүлдени алган. Ону ажыглаарының хемчээлин кандыг-бир кызыгаарлар-биле айтыры берге. Бир эвес химияның дузазы-биле бүдүрүп турар үүлдерни санап эгелей бээр болзувусса кижиниң мага-бодунда барык-ла бүгү хереглел үүлдерин адаар апаар ийик. Оон майгамчык чогаадыкчы чоруунуң үре-түңнелдери кандан быжыг, дүктен чылыг, алдындан туруштуг, бодуу бүткен өнөрдеп чараш апарган.

Химия үлетпүрүнүң продукциязын бүдүрүп үндүрериниң ниити хемчээлиниң талазы-биле Совет Эвилели делегейде ам ийиги черни ээлеп турар. Ындыг болза-даа бүдүрүлгениң чедип алдынган деңнели совет улус ажыл-агыйының хереглелдерин бүрүү-биле хандырбайн турар.

Химияның түр үедеги хожудаашкынын ажып эрттериниң бүгү аргалары ССРЭ-де бар. Бистиң чурттуң байлак бойдузу химия ажылдакчыларының мурнунга бодунуң шыгжамырын харам чокка ажыдып турар. **Химия үлетпүрүнге хереглээр янзы-бүрү чиг-эттиң ниити курлавырларының талазы-биле Совет Эвилели делегейде бирги черни ээлеп турар.** Чоокку чылдарда нефть болгаш бойдус газының тывыжын өстүрери хөй-хөй химия бүдүрүлгелерин калбаа-биле хөгжүдеринге кызыгаар чок баазаны херек кырында тургузар арганы бээр.

Улуг сорулгаларың бирээзи — химия үлетпүрүн бүгү хемчег-биле хөгжүдери, улустуң байлаан өстүрериниң аргазын улуг хемчээлге калбартып турар амгы үениң химиязының чедиишкиннерин улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга бүрүн ажыглаары, чаа элээн сайзыраңгайжыткан болгаш чиик өртектиг бүдүрүлге чепсек-хереклелдерин болгаш улус хереглелиниң үүлдерин бүдүрүп үндүрери болур. Металл, ыяш, өске-даа тудуг материалдары камналгалыг, бөдүүн болгаш чиик синтетиктиг материалдар-биле улам-на солуттунган турар. Минеральдыг чемишчидилгелер бүдүрери дыка өзер деп чаа Программаның төлевилелинде чугаалап турар.

Электрижидилге

В. И. Ленинниң: **«Коммунизм дээрге — бүгү чуртту электрижидерин Совет эрге-чагыргага кадары-дыр»** — деп классиктиг формулазы коммунистиг ниитилелдиң материал-техниктиг баазазын тургузарынга электрижидилге кандыг рольду ойнаарын эңне [illegible]а айтып турар. Ол ленинчи тодаргайлаашкында коммунизмниң тургузуушкунунче марксисчи көрүүшкүнүүн утказы илереттинген, коммунистиг ниитилелдиң материал-бүдүрүлге баазазының болгаш капитализмден коммунизмче шилчилгени боттандырар хүлээлгелиг политиктиг форма дугайында айтыыглар чардымнас чаңгыс эпке алдынган деп эш Н. С. Хрущев чугаалаан.

Ленинниң төөгүлүг формулазы коммунистиг тургузуушкунуң орук-тарынга үзел-бодалдары чаңгыс кылдыр мөөннеттинген, партияның тугу болу берген.

Совет эрге-чагырганың чылдарында ССРЭ-де электроэнергия бүдүрүүшкүнү барык-ла 150 катап өскен. Хаанныг Россия чылда бүдүрүп үндүрүп турганындан хөй электроэнергия ам чуртта үш хүн бүрүзүнде ажылдап кылдынып турар. Делегейге сески болгаш Европага чедиги черге турганындан Совет Эвилели 1950 чылда безин Европага

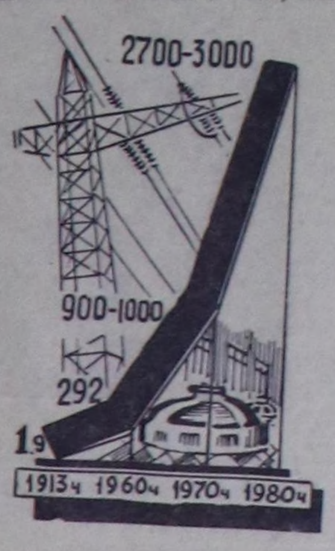

Электроэнергия бүдүрери (миллиард киловатт-шак) мынчаар өзер.

бирги болгаш делегейге ийиги черге үнген.

1965 чылда бистиң чуртка 1940 чылга бодаарга 10,5 катап хире хөй, база 1920 чылга бодаарга 1.000 катап хөй электроэнергия ажылдап кылдынган турар.

Электроэнергия бүдүрериниң мурнап турар темпилерин хандырарының эргежок чугулазын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелинде чугаалап турар. Чуртту электрижидериниң планы: чоокку он чылдарда үлетпүрге күш-ажылдың электри чепсегленишкинин барык-ла үш катап көвүдедирин; чиик үнелиг электроэнергия баазазынга электри ажыглалдыг бүдүрүлгелерни калбаа-биле нептередирин; транспортту, көдээ ажыл-агыйны, хоорайның болгаш көдээниң чонунуң амыдырал-чуртталгазын массалыг электрижидерин боттандырарын көрүп турар. **Бүгү чуртту электрижидери ийиги он чылда колдуунда доозулган турар.**

Электроэнергияны чылда бүдүрери он чылдың төнчүзүнге чедир 900—1000 миллиард, а ийиги он чылдың төнчүзүнге чедир 2700—3000 миллиард киловатт-шак четкен турар ужурлуг. Чээрби чылдың дургузунда электростанцияларның күчүзүн аңаа дүүштүр түс-түзүнде улгаттырары, чурттуң бүгү районнарынга чүс-чүс километр бедик вольтулуг магистральдыг болгаш хуваажы четкилерни тудары негеттинер. Электроэнергияны чөөн талакы районнардан чурттуң Европа кезээнче дамчыдарынга күчүлери четчир курлавырлардыг болгаш өске-даа социалистиг чурттарының энергесистемалары-биле харылзаалыг чаңгыс аай энергетиктиг система ССРЭ-ге тургустунган турар.

МАШИНА ТУДУУШКУНУ

Совет Эвилели «машиналарны болгаш дерилгелерни киир сөөртүп турар чурттан, машиналарны болгаш дерилгелерни бүдүрүп турар чурт» кылдыр хуулдурар сорулганы салган патиянның XIV съездизинин (1925 ч.) төөгүлүг шиитпирлери-биле совет машина тудуушкунун тургузарынга эгени салган.

Совет Эвилели ам делегейде эң улуг реактивтиг пассажир самолёттарлыг, делегейде тергиин эки чер үттээр хереклелдерлиг, атомнуг электростанцияларлыг, диптер аразынга ужудар баллистиктиг ракеталарлыг. Иштинде кижилерлиг ийи совет корабль-спутник чер бөмбүрээзин долгандыр тиилелгелиг ужудуушкунну доосказ, **бистиң Төрээн чуртувуска ээп** кээп, кижи төрелгетениң чүс-чүс чылдардагы күзел-бодалы боттанган дээрзин делегейге дыңнаткан.

Машина тудуушкун продукциязын бүдүрүп үндүрери совет эрге-чагырганың чылдарында 1913 чыл-биле деңнээрге 240 ажыг катап өскен. Машина тудуушкун заводтары ам ийи хүн бүрүзүнде революция мурнундагы Россияга чылда бүдүрүп турганындан хөй продукцияны бүдүрүп үндүрүп турар. Совет Эвилели амгы үеде үлетпүр продукциязының эң чугула хевирлерин бүдүрер талазы-биле Европада бирги болгаш делегейде ийиги черни ээлеп турар.

«Улуг чаагай техника, организастыг чорук, сагылга-чурум болгаш тергиин эки машиналарлыг кижи тиилээр» — деп В. И. Ленин өөредип чораан. В. И. Ленинниң чагыларын эдербишаан, Коммунистиг партия күш-ажылдың, чиг-эттиң, оттулар үүлдүң, электроэнергияның болгаш өске-даа материалдыг курлавырларның эң эвээш чарыгдалдарын үндүрүп турган, эң хөй продукция бүдүрүп үндүрерин хандырар чаа техниканы улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга нептередириниң политиказын могаг чок боттандырып турар.

Бүгү улус ажыл-агыйын техника талазы-биле эде чепсеглээринге машина тудуушкунун хөгжүдери, автоматтыг шугумнарның болгаш машиналарның, автоматиканың, телемеханиканың болгаш электрониканың, ылаптыг приборларның чепсек-хереклелдерин бүгү хемчег-биле күштелдери бирги чергениң ужур-дузалыг болуп турар деп СЭКП-ниң Программазының төлевилелинде чугаалап турар. Бедик шынарны хандырбышаан, чиг-эттиң болгаш энергияның чарыгдалдарын кызырарынга, бүдүрүкчүлүг чорукту бедидеринге чедирер машиналарның ындыг конструкциялары дүрген хөгжүүр. Амгы үениң машиналарының, станоктарының болгаш аппаратураларының бүгү хевирлеринге улус ажыл-агыйының хереглелдери бүрүү-биле хандыртынган турар.

Машина тудуушкунунуң хөгжүлдезинге үндезилээш бирги он чылда үлетпүрге, көдээ ажыл-агыйга, тудутга, транспортка, чүк чүдүрер болгаш дүжүрер ажылдарга, коммунал ажыл-агыйга **комплексилиг механизация** боттаныр. Комплексилиг механизация кол-даа, дузалал-даа операцияларга хол-биле кылыр ажылды чок болдурарынга чедирер.

Автомат — цехтерге, бүдүрүлгелерге улам хөй-биле шилчиишкинбиле **бүдүрүлгениң комплексилиг автоматчыдылгазы** чээрби чылдың дургузунда массалыг хемчээлге боттаныр. Автоматтыг башкарылганың эң сайзыраңгайжыттынган системаларын нептередири дүргедээр. Кибернетиканы, санап бодаар электроннуг болгаш башкарылга тургузугларын бүдүрүлгеге калбаа-биле ажыглаары организастаттынар.

ПРОДУКТУЛАРНЫҢ ЭЛБЕКШИЛИ ДЭЭШ

Күчүлүг үлетпүр-биле чергелештир чечектелишкинниг, бүгү тала-биле хөгжүлделиг болгаш бедик продуктулуг көдээ ажыл-агыйны тургузары — коммунизм тургузарының ыяавыла албан үүлү болур.

(Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелинден).

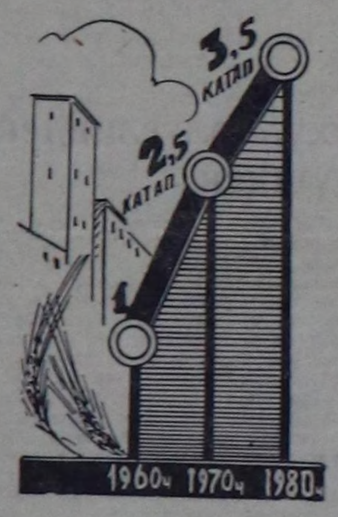

Көдээ ажыл-агый продукциязының ниити хемчээли мынчаар көвүдээр.

Социалистиг индустрияның ажылчыннары болгаш колхозтарның база совхозтарның ховуларының ажылышчылери коммунизм тургузукчуларының улуг армиязының чаңгыс аай одуругларында чоруп турарлар.

Ленинчи партияның удуртулгазы-биле тургустунган болгаш быжыккан, ССРЭ-ниң социалистиг көдээ ажыл-агыйы күчүлүг индустриал-техниктиг баазага даянып турар болгаш делегейде эң-не улуг база механизастаттынган көдээ ажыл-агый болуп турар. Ол бодунуң шиитпирлиг артык күштүг чоруун биче бараанныг тараачын ажыл-агыйының мурнунга, а ол ышкаш капиталистиг көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнунга маргыш чок кылдыр көргүскен.

Көдээ ажыл-агыйга техниктиг революция болган. 1919 чылда партияның VIII съездизинге үүе чугаалап турган, В. И. Ленин: «Бир эвес бис даарта бирги чергениң 100 муң тракторларын берип, оларны бензин-биле хандырып, оларны машинистер-биле хандырып (амдыызында хоозун чугаа дээрзин силер кончуг эки билир силер) шыдаптар болзувусса, ынчан ортумак тараачын: «Мен коммунияз» дээш (тодаргайлаарга коммунизм дээш) — деп чугаалаар ийик» — деп чугаалаанын сактып бодап көрээлиңер.

Ынчан бодал болуп турган үүе ам боттуг үүл болу берген. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бистиң чуртувус хожудангай чурт турганындан күчүлүг индустриал-колхозчу социалистиг күрүне кылдыр хуулган. **Ам колхозтарның болгаш совхозтарның ховуларында ийи миллион ажыг тракторлар** (15 аът күжүнге шилчидерге), чүс-чүс муң тараа комбайннары, чүк сөөртүр автомобильдер болгаш миллион-миллион өске-даа нарын машиналар ажылдап турар.

Көдээ ажыл-агыйның бүдүрүкчү күштериниң күчүлүг көдүрлүүшкүнүн организастаарын партияның чаа Программазының төлевилелинде айтып турар. Ол болза боттарының аразында сырый харылзаалыг, ийи кол сорулганы: а) чонга аъш-чемниң бедик шынарлыг продуктуларының болгаш үлетпүрге чиг-эттиң элбекшилин чедип алырын; б) ниитилелдиң коммунистиг харылзааларынче совет көдээниң шилчилгезин хандырарын база көдээ болгаш хоорай аразында ылгалдарны колдуунда үзүткаар чорукту хандырарын шиитпирлээр арганы бээр.

Көдээ ажыл-агый продуктуларынга бүгү чоннуң болгаш улус ажыл-агыйының хереглелдерин бүрүн хандырар сорулга-биле **көдээ ажыл-агый продукциязының ниити хемчээлин 10 чыл дургузунда барык ийи-чартык катап, а 20 чыл дургузунда — үш-чартык катап көвүдедир** сорулга салдынып турар. Көдээ ажыл-агый продукциязының өзүлдези аңаа өзүп турар хереглелинден ажыг болур ужурлуг. Чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр көдээ ажыл-агыйның колкол продуктуларын бүдүрер талазы-биле Совет Эвилели баштайгы он чылда Американың Каттышкан Штаттарын эртер.

Бүгү көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң кол үүлүн, мал ажылының дүрген өзүлдезиниң баазазы болза тараа бүдүрериниң дүрген көдүрлүүшкүнү болуп турар. **Тараа культураларын ниити бүдүрери чээрби чылдың дургузунда ийиден ажыг катап улгадыр, а оларның дүжүттүү — ийи катап бедидир.** Кызыл-тасты, кукурузаны, круппа болгаш тараа-бобы культураларын бүдүрери база дыка улгадыр.

Мал ажылы дүрген темпилерлиг хөгжүүр. Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң хемчээли: эът талазы-биле баштайгы он чылда барык үш катап, а чээрби чыл дургузунда — колдуунда дөрт катап; сүт талазы-биле он чылда — ийиден хөй катап, а чээрби чылда барык үш катап көвүдээр. Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң көрдүнген өзүлдезин малдың болгаш куштарның баш санын көвүдедириниң, оларның уксаазын экижидериниң болгаш продуктулуун бедидериниң, малдың быжыг чем-суурун, хамыктын мурнунда кукурузаның, чигир свеклазының, мал чеминге хереглээр болгаш өске-даа культураларның күсели-биле тургузарының аргазы-биле хандырар.

Көдээ ажыл-агыйны көдүрериниң болгаш көдээ ажыл-агый продукциязына чурттуң өзүп турар хереглелдерин хандырарының кол аргазы — бүгү талалыг механизация болгаш чайгылыш чок **интенсификация:** эртемге болгаш мурнакчы дуржулгага үндезилээш, бүгү-ле колхозтарга болгаш совхозтарга чер база мал ажылының бедик культуразын чедип алыры, бүгү культураларның дүжүттүүн шиитпирлиг бедидери болгаш хөй-хөй химия бүдүрүлгелерин калбаа-биле нептередирин; транспортту, көдээ ажыл-агыйны, хоорайның болгаш көдээниң чонунуң амыдырал-чуртталгазын массалыг электрижидерин боттандырарын көрүп турар. **Бүгү чуртту электрижидери ийиги он чылда колдуунда доозулган турар.**

Электроэнергияны чылда бүдүрери он чылдың төнчүзүнге чедир 900—1000 миллиард, а ийиги он чылдың төнчүзүнге чедир 2700—3000 миллиард киловатт-шак четкен турар ужурлуг. Чээрби чылдың дургузунда электростанцияларның күчүзүн аңаа дүүштүр түс-түзүнде улгаттырары, чурттуң бүгү районнарынга чүс-чүс километр бедик вольтулуг магистральдыг болгаш хуваажы четкилерни тудары негеттинер. Электроэнергияны чөөн талакы районнардан чурттуң Европа кезээнче дамчыдарынга күчүлери четчир курлавырлардыг болгаш өске-даа социалистиг чурттарының энергесистемалары-биле харылзаалыг чаңгыс аай энергетиктиг система ССРЭ-ге тургустунган турар.

★ ★ ★

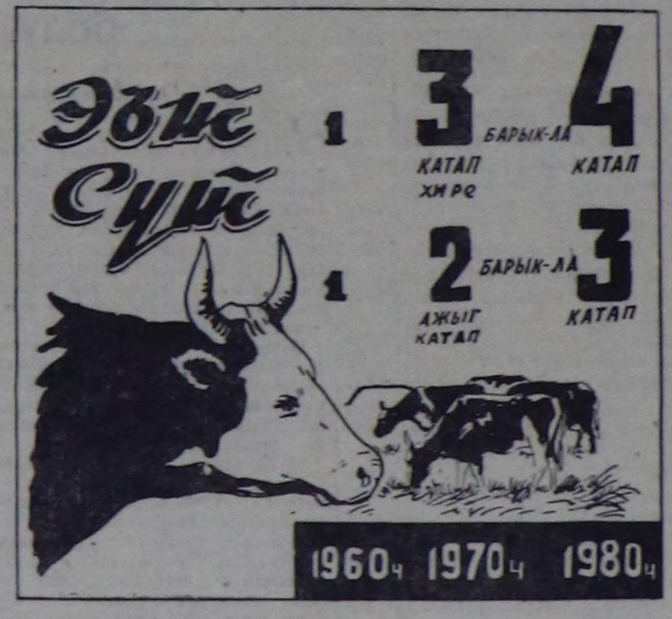

Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң хемчээли мынчаар өзер.

Черни эң-не ажыктыг кылдыр ажыглаарын болгаш адырларны экономика талазы-биле ажыктыг кылдыр холбаштырарын, эвээш дүжүттүг болгаш биче үнелиг культураларны бедик дүжүттүг болгаш үнелиг культуралар-биле солаан тарылга шөлдериниң эң ажыктыг тургузуун хандырар чер болгаш мал ажылының эртемге үндезилеттинген системаларын чер-черниң байдалдарынга болгаш ажыл-агый бүрүзүнүн специализастаашкынынга дүүштүр чурттуң бүгү-ле районнарынга нептередир сорулганы Коммунистиг партия салып турар.

Кандаачал районнарда миллион-миллион гектар чаа кур черлерни суггарарынга болгаш суглуг болдурарынга база ам туруп турар суггаттыг чер ажылын хөгжүдеринге ирригация тудуунуң аажок улуг программазы көрдүнген. Хову камталаар арга-ыяш олуртур талазы-биле ажыл калбарар. Чер болгаш мал ажылының ажыл-ишчилеринге бистиң эртемденнеривис улам улуг дузаламчыны көргүзер.

Колхозтарга болгаш совхозтарга бүдүрүлге хөгжүлдези чоруп база оларга ниитилел харылзаалары сайзырангайжып турда көдээ ажыл-агый бүдүрүлгениң болгаш хуваалданың коммунистиг хевирлеринче шилчириниң аргазын ажыдып турар элээн бедик үе-чадаже көдүрлүр. Экономиктиг негелделер ёзугаар колхозтар көдээ ажыл-агыйда бүгү улустуң бүдүрүлгелери-биле деңнежи бээр. Олар бедик хөгжүлделиг механизастаттынган ажыл-агыйлар кылдыр хуула бээр. Күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүнүң ачызы-биле бүгү колхозтар экономика талазы-биле күчүлүг апаар болгаш колхозчулар бүрүн хандыртынган чурттаар, оларның хереглели колхозтарның ниитиниң ажыл-агыйының күсели-биле бүрүн хандыртынган турар. Олар столоваяларның, хлеб быжыр, хеп чуур черлериниң, уруглар яслилериниң болгаш садтарының, клубтарның, библиотекаларның, стадионнарның ажык-дузазын ажыглап шыдаан турар. Колхозчуларның күш-ажылының төлевири бүгү улустуң бүдүрүлгелеринде ышкаш ындыг апаар, олар социал хандырылганың бүгү хевирлерин (пенсиелерни, шөлээлерни болгаш өске-даа үүлдерни) колхоз база күрүне хөренгилериниң күсели-биле алырлар.

Көдээлер болгаш көдээ суурлар чаагайжыттынган чуртталга бажынналыг, коммунал хандырылгалыг, хандырылга бүдүрүлгелерлиг, культура болгаш медицина албан черлерлиг хоорай хевириниң улуг чурттталга пунктулары кылдыр чоорту чаартынар. Эчизинде барып көдээниң чонунуң амыдыралы культура-амыдырал байдалдарының талазы-биле хоорайнынга деңнежи бээр.

Тараа культураларының ниити бүдүрүүшкүнү 20 чыл дургузунда ийи ажыг катап, а оларның дүжүттүү ийи катап көвүдээр.

КОЛ НЕГЕЛДЕ

...Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле элээн сайзыраңгай капиталистиг чурттардан артык күштүг болур чорук коммунистиг тургузугнуң чугула негелдези болуп турар.

(Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелинден).

Бүдүрүлгениң бүгү адырларынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрери коммунизмниң тиилелгезинге эң чугула негелде болур. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү — эчизинде баргаш, чаа ниитилел тургузуунуң тиилээринге эң-не чугула, эң-не кол үүл болур деп В. И. Ленин айтып чораан. Социализмниң байдалдарында капитализм үезинге бодаарга эртем болгаш техника дүрген хөгжүп, чаа-чаа машиналарны ажыглаарының талазы-биле капитализмге таарышкан кызыгаарланчак чорук узуткаттынып чидип, кижилериң күш-ажылды көөрүнүң капитализмге билдинмес, чаа үүлдери илереттинип тыптып, миллион-миллион чаартыкчыларны төрүттүндүрүп үндүрүп турар, ажылчы чоннарның калбак-массаларының эш-хуузунда инициативазы бүрүү-биле илереттинип турар. Бо бүгү болза күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн шапкын өстүрериниге үндезин-суурну тургузуп турар.

Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 10 чыл дургузунда ийиден хөй катап, а 20 чыл дургузунда — дөрт, дөрт-чартык катап көдүрер сорулганы салып турар. 20 чыл эрткен соонда совет үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү АКШ-та күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң амгы деңнелин ийи катап хире ажар, а бир шакта бүдүрер ажыл талазы-биле — ССРЭ-де ажыл хүнүн кызырганы-биле холбаштыр элээн хөй болур.

Техниктиг депшилге болза кижиниң артык күжениишкини чокка, бүдүрүлге процесстерин дыка интенсификастаар болгаш дүргедедир, оларның тергиин чергелиг ылап шын болурун, үлетпүрүнүң массалыг кылыгларын стандартчыдарын, шуушкак болгаш конвейер бүдүрүлгезин эң калбаа-биле нептередирин чедип алыр арганы бээр. Механиктиг болбаазырадып кылыр ажылдар болза химиктиг аргалар-биле электри энергиязын технологтуг ажыглаары-биле, электрохимия-биле, электротермия-биле болгаш ол чижектиг өске-даа үүлдер-биле неметтинер болгаш эргежок чугула болган таварылгада солуттунар. Бүдүрүлгениң технологиязынга радиоэлектрика, чартык дамчыдыкчылар, ультра үннер улам улуг черлерни ээлээр. Техника талазы-биле сайзыраңгайжыттынган бүдүрүлгелериң тудуу ам ажылдап турар бүдүрүлгелерни реконструкциялаары-биле, оларның дерилгелерин чаартып база модернизастаары-биле кады дүүштүр чоруттунар ужурлуг.

Көдээ ажыл-агыйга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү он чылдың дургузунда ийи-чартыктан эвээш эвес катап, а чээрби чылда — беш-алды катап бедиир. Бодунуң темпилериниң талазы-биле үлетпүр бүдүрүлгеде күш-ажылга бодаарга элээн бедик болур көдээ ажыл-агыйда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң дүрген өзүлдези — үлетпүрден көдээ ажыл-агыйның хөжүдаашкынын үзүткаар арганы бээр болгаш көдээ ажыл-агыйны коммунистиг ниитилелдиң ажыл-агыйының бедик хөгжүлделиг адыры кылдыр хуулдурар арганы бээр.

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай механизастаары, комплексилиг механизацияны хереглээри болгаш автоматиканың хереклелдерин ажыглаары, зона бүрүзүнүң байдалдарынга тааржыр бедик техника-экономика көргүзүглерлиг машиналарның системаларын нептередири көдээ ажыл-агыйда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң үндезини болуп турар. Көдээ ажыл-агыйны дүрген электрижидерин эң чугула сорулгаларның бирээзи деп партия санап турар. Күрүнениң энергетика системаларындан, а ол ышкаш көдээ электростанцияларны тударының аргазы-биле бүгү совхозтар болгаш колхозтар бүдүрүлгелеринге база амыдыралдың хереглелдери электроэнергия-биле хандыртынган турар.

Көдээ ажыл-агыйның техниктиг чаарты чепсеглениишкини күш-ажылды болгаш бүдүрүлгени организастаарының улам депшилгелиг хевирлери болгаш аргалары-биле, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажылышчилериниң культура-техниктиг деңнелиниң бүгү талалыг чедиишкиннери-биле холбашкан турар ужурлуг. Бедик мергежилдиг ажылдакчылар колхозтарга болгаш совхозтарга улам көвүдээр.

★ ★ ★

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлевилеп турары, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузар талазы-биле ажылдарының программазы аажок улуг. Коммунизмни тургузары — улустуң холдарының, ооң энергиязының, ооң угаан-бодалының хөрээ. Коммунизм кижилерге тургустунар, ынчангаш, ооң тиилелгези кижилерден хамааржыр. Коммунизмниң улуг чаагай тургузуушкуну совет улустуң — ажылчын аңгының, тараачыннарның, интеллигенцияның шудургу күш-ажылы-биле туттунуп үнер. Олариың күш-ажылы чедиишкинниг болган тудумна Совет Төрээн чуртту күүг-шыдалы, ат-алдары улам көдүрлүр. Коммунистиг ниитилелди тургузары кижи төрелгетениң улуг тиилелгези болур.

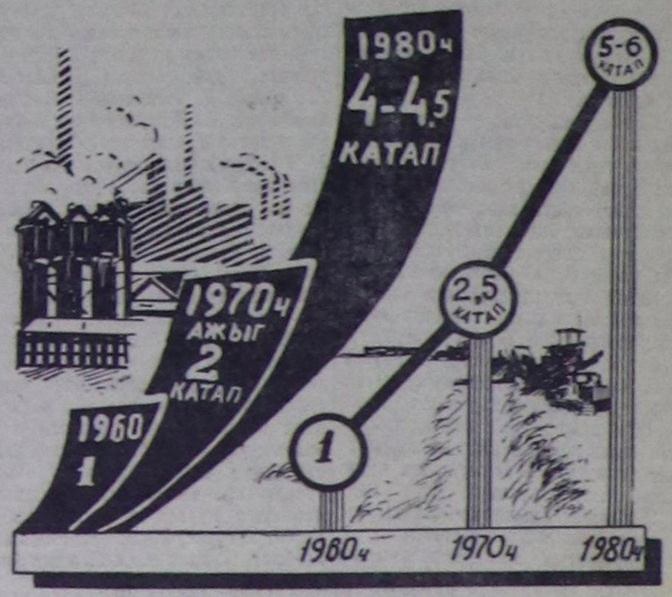

Үлетпүрге болгаш көдээ ажыл-агыйга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү мынчаар бедиир.

(«СЕЛЬСКАЯ ЖИЗНЬ» СОЛУНДАН).

ЧАЙНЫ ПИОНЕР ЛАГЕРИНГЕ ХӨГЛҮГ ЧААГАЙ ЭРТТИРГЕН УРУГЛАР

Чиңгир ногаан үүштер-биле хүрээленген пионер лагериниң корпустарының дал ортузунда айраң чараш чечектер тараан шөлге пионерлер болгаш октябряттар чыскаалыпканнар. Ол—Кызылдың пионер лагерин хаарының сөөлгү байырлыг шугум чыскаалы.

Байырлыг шугум чыскаалынга уруглар, оолдар чаа өөредилге чылынга эки күш кирип, омак-хөглүг дыштанып алганынга өөрүп четтиргенин чугаалап турганнар. Эң эки ажылдаан дружиналар удуртукчулары өртектиг белектер-биле шаннаткан.

Лагерьге бо чылдың сезоннарының дургузунда 800 ажыг уруглар дыштанганнар. Маңаа ыраккы Тожудан, Өвүрден, Бай-Тайгадан болгаш өске-даа районнардан уруглар кээп дыштанганнар. Олар дыштанмышаан, чурулганың, ырының, шиинин, спорттуң, авиомодельдің бөлгүмнеринге киржип, чаа мергежилдерни боттарынга шиңгээдип ап чайлааннар. Хол бөмбүүн ойнаарынга Света Чамзырың, Рая Хабарова, баскетболга Володя Мокшин, Зоя Шойгу, шин ойнаарынга Таня Луканина, Валя Иванова олар мергежип өөренгеннер. Лагерьниң хагдынарынга холбаштыр солун концертти үндүргеннер.

Чурукта: «Хоочун барабанчы» деп монтажты 2-ги отрядтың нинти ыры бөлгүмүнүң күүседип турары.

Сөзү болгаш фотозу **А. Содунамныы.**

СЭКП Программазының төлевилелин Венгрияда парлаан

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Будапештин Кошут аттыг ном үндүрер чери СЭКП Программазының төлевилелин 35 муң кыдыр парлап үндүрген. Брошюра садыгларда кирген.

Универсиада

СОФИЯ. (СЭТА). Августуң 26-да делегейниң студентилериниң 1961 чылда оюннары (универсиадазы) ында байырлалдыы-биле эгелээн. Болгарияның Улус Республиказының Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Антон Югов делегейниң студентилериниң оюннарын ажыткан.

Универсиаданың ажыдыышкыны чалыы назынның, күштүг болгаш кадык-чаагай аныяктарның чайыннанчак болгаш кайгамчыктыг байырлалы, делегейниң бүгү диптериниң чер кырынга тайбыңче болгаш дайынга удурланып турар аныяктарының найыралының болгаш бот-боттарын билчириниң көргүзүүнче шилчээн.

Эде организастаан

ПАРИЖ. (СЭТА). Тунистен келген медеглелдерни өзугаар алырга, Алжир Республиканың Түр чазаан эде организастап тургускан. Алжир Республиканың Түр чазаанын Министрлер Чөвүлелинин даргазынга Ферхат Аббастың орнунга Юсеф Бен Хедда томуйлаткан.

Туразында өнчүк-чөңгээ

БЕРЛИН. (СЭТА). Августуң 26-ның кежээзинде Барын болгаш демократтыг Берлинниң аразында кызыгаарга чаа өнчүк-чөңгээни үүлгеткен. АДН агентилелдің дыңнадып турарын өзугаар алырга, Барын Берлиннин девискээринден билдинмес кижилер улусчу полициянын бир бөлүк албан-хаакчыларын боолаан. Полицейжилернин бирээзинин балыглаттырганын улусчу полициянын Президиуму дыңнаткан. Оон ангыда чөнгээчилер кызыгаар тудугларын база үрегдээннер.

Куадрос албан хүлээлгезинден боду дүшкен

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Рио-де-Жанейродан келген дыңнадыларны өзугаар алырга, Бразилияның президентизи Жанио Куадрос августуң 25-тың албан хүлээлгезинден боду дүшкен. Бодунуң чуртунуң ,экономиктиг болгаш политиктиг хамаарышпас чоруун быжыглаарынче угланган күжениишкиннерин «чурттуң иштинден болгаш даштыкыдан-даа» аңаа таварыштырып турган шаптыктаашкынарны уржуундан ынчанган мен деп Куадрос бодунуң шиитпирин тайылбырлаан.

Уолл-стриттің болгаш Вашингтонның талазындан ыйдыышкыннар Бразилияның президентизи Жанио Куадростың албан хүлээлгезинден боду дүжеринге рольдуг болганы чигзиниг чок.

Чүгле бир ай мурнунда президент Куадрос АКШ-тың Бразилияда элчини Кэботту Бразилияга даштыкы политиканы албадааны дээш хөй-ниитинин мурнунга буруудадып турган. Бразилия болза «бодунуң херектеринге холгаарлаарының эргеги кымга-даа бербес...» деп Куадрос чугаалаан. Ынчалза-даа холгаарлаашкын үргүлчүлевишаан турган болгаш президентиниң албан хүлээлгезинден дүжеринге ол чедирген.

Президент Куадрос бодунуң ол албан хүлээлгезин күүседип эгелээнинің соонда Вашингтондан хамаарылга чок ыдыг политиканы чорударын орадлашкан. Эрткен неделяда «Нью-Йорк пост» дээр солун «ол бодунуң даштыкы политиказы-биле АКШ-тың чазаан дүшкүүрлүг байдалга тудуп турган» деп бижээн.

Президент Куадрос болза «хамаарышпас чоруун шыңгыызы-биле көргүскен болгаш ол соңгу американнарны дүвүреткен» деп «Нью-Йорк таймс» солун бодунуң үүлүнге хомудап бижээн. Бразилияның хамаарышпас байдалга турарын орадлашканы дээш экономиктиг шаптыктаашкыннарны кылырын херстчи парлалга негеп турган.

АКШ-тың Кубага удур хемчеглерин деткииринден Куадростың чазааның ойталааны болгаш Совет Эвилели-биле, социалистиг лагерьниң өске-даа чурттары-биле харылзаларын чогумчударынче угланган бразиль чазактың хемчеглери Вашингтонуң онза калчаарааашкынын болдурган.

Президент Куадростың албан хүлээлгезинден бодунуң дүшкениниң дугайында медеглелде даштыкыдан ыйыдымышкыннар кандыг хевирлиг турганын дыңнатпаан. Ол ыйыдышкын чүгле экономика талазы-биле кызыгаарлаттынмаан болгаш Кубаже халдаашкынны белеткеп, Гватемалага реакцылыг эргилдени үүлгеткен Аллен Даллестиң Төп разведка эргелери борта бодунуң ролюн база ойнаанынга чигзиниг черле турбас.

Гуанабара штаттың губернатору Ласерданың баштааны иштикинин реакциязы президент Куадросту буруудадырының чылдагааны кылдыр Кубаның үлетпүр министри Эрнесто Геварани дээди бразиль орден-биле шаннаанын ажыглаан.

Куадростың болгаш оон чазааның кежигүнериниң албан хүлээлгеден дүшкенин конгресс хүлээп алган. КУР-га албан үжуруунда аян-чорук кылып чораан орадлачы президентиниң чанып келиринге чедир депутаттар палатазының даргазы Р. Мадзиллиге президентиниң албан хүлээлгезин даандырган.

Сөөлгү медээлерни өзугаар алырга, Куадростың хеп-хенертен албан хүлээлгезинден дүшкениниң соонда Бразилияда дүшкүүрлүг байдал тургустунган. «Леопольдина» компаниянның демир орукчулары реакцияның кажар арганларынга удурланганын илередири-биле ажыл соксадышкынын илеләәрге, ол шимчээшкин Гуанабара, Минаю-Мераис болгаш Эспирито-Санто штаттарны шыва алы берген. Куадростың чорудуп турган политиказын профэвилелдери база деткээнии илереткен.

«Куадрос — херек, а Ласерда — херек чок»— деп, кыйгырыгның адаа-биле Рио-де-Жанейрога чыскаалдар болгулаан. Студентилер АКШ-тың элчин черинин бажыныңын соңгаларын буза шапкылап каапкан.

Куадростың албан хүлээлгезинден дүжүп турарынга таарзынмаанын бразиль шериг база-ла илереткенин дыңнадып турар.

Би Би Синиң корреспондентизинге С. К. ЦАРАПКИННИҢ харыылары

ЖЕНЕВА, август 24. (СЭТА). Ядролуг чепсекти шенээрин соксадыр дугайында айтырыг талазыбиле үш күрүнелернин Женевада чөвүлел хуралынга ССРЭ-ниң төлээзи С. К. Царапкин Би Би Синин корреспондентизинге чөвүлел хуралда амгы үеде тургустунуп келген байдалдарның болгаш чөвүлел хуралдың перспективаларының дугайында харыыларны берген.

Үш күрүнелернин Женева чөвүлел хуралында ажып эртинмес берге моондак тургустунуп келген. Ол моондактың чылдагааны болза, Каттышкан Штаттар болгаш Великобритания бо айтырыгны үш күрүнелернің кайызынга-даа таарыжып турар үндезинге шиитпирлээринден дадагалзап турарында. Каттышкан Штаттар Совет Эвилелин мораторияның хуусаазы-төнгүже, азы керээни чарган сөөлүнде үш чыл эрткиже чедир, Каттышкан Штаттарга ядролуг чепсектин шенеддезин чорударынга хостуг эргени бээринче албадаар дээш боттарының күжениишкиннерин мөөнней турарлар. Совет Эвилели ыңдыг керээни чарарынга чөпшээрежип шыдавас дээрзи билдингир.

АКШ улустар аразының контроль органынга боттарының тергиндээшкинин чедип алыр дээш, контрольдуң механизмин чангыс таланын шериг тергиндээшкинин чедип алырынга ажыглаар кылып алыр дээш орадажып турарлар деп С. К. Царапкин уламчылаан. Чүгле ол соруга-биле барын талакы күрүнелер чаасканн шиитпирлээр эргелиг администраторнуң олудун тургузарын болгаш күүсекчи эргени долузу-биле анза хүлээдип бээрин негеп турарлар. Чаасканн шиитпирлээр администратор турда контрольдуң механизмин бодунуң политиказын чорударының дыңнангыр чепсээ кылдыр чиигибиле хуулдуруп ап болур дээрзинге барын талакы күрүнелернің ынанып турары база таварылга эвес дээрзи билдингир. Ынчалзажок үш чурттарның шуптузунуң дугуржулгазынга үндезилеттинген болгаш бир бөлүк чурттар боттарының күзелин өске бөлүкке дегээринге контрольдуң механизмин ажыглаар дээш орадажырынга үндезилеттинмээн шак ыңдыг контроль үре-түннелдиг болуру чугаажок. Ол чорук кажан чүгле контроль органнарының үстүнден адаанга чедир, оон бүгү-ле хемчеглеринге талаларның төлээлери ден эргелиг турар таварылгада чедип алдынар.

Чүгле ол принципти удуртулга болдургаш, Совет Эвилели чаасканн шиитпирлээр администраторнуң орнунга административтиг чөвүлел хевирлиг коллективтиг күүсекчи органны тургузарын саналдаан. Ол чөвүлел амгы үеде делегей кырында турып турар кол үш бөлүк күрүнелернің шуптузунуң дең эргелиг төлээлериннен тургустунган турар ужурлуг: бир төлээлекчи НАТО шериг блогунга кирип турар барын талакы чурттардан болур, бир төлээлекчи Совет Эвилелинден болгаш социалистиг өске-даа чурттардан, база бир төлээлекчи — нейтралдыг чурттардан болур ужурлуг. Совет Эвилелинин бо саналы ядролуг чепсекти шенээрин соксадыр дугайында керээни амыдыралга боттандырарынга чурттарның чүгле ат кырында эвес, а херек кырында ден эргезин хандырып турар. Амгы үеде делегей байдалында херек кырында бар фактыларны шуптузуп хаара тудуп турар бо санал дээш Совет Эвилели быжыы-биле туржур апаар.

Ынчангаш керээ чардынган сөөлүнде ядролуг чепсекти шенээрин катап эгелээринге чыдак тып алыр дээш Каттышкан Штаттарның орадажыышкыннары, а ол ышкаш барын талакы чурттарның контроль механизминин дугайында айтырыгны ден эргелиг үндезинге шиитпирлээринден ойталааны, база оларның контроль организациязынга тергиндекчи чорукту чедип алыр дээш орадажыышкыны ядролуг шенеддерни соксадыр дугайында дугуржулга керээзин чарарын болдунмазынга чедирген деп С. К. Царапкин дедеглээн. Амгы үеде, кажан АКШ болгаш оон барын талакы эвилелчилери чепсегленишкинин көвүдеирин удам-на калбартып, шериг белеткелдерин күштелдирип турда, Совет Эвилели аажок серемчиленгиг, оварымчалыг турар эргелиг.

Тургустунуп келген байдалдарны ылаштыг өөренип көргеш, Совет Эвилели болза, бо байдалдардан ушгунуп үнеринин аргазын чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бурун дужүреринин база ядролуг чепсекти шенээрин соксадырының дугайында айтырыгларны аразында харылзаштыр шиитпирлээрининң оруундан дилеп тывар деп түннелди үндүрген. Ынчангаш ол шиитпирни дугуржуп алыры-биле барын талакы күрүнелерни кыйгырган.

Бо айтырыгларны ынчаар шиитпирлээрининң эки чүвези чүл дээрге, үш кежигүннерден тургустунган административ чөвүлелди тургузар деп Совет саналга барын күрүнелернің удурланып турар моондаан ол чок кылып турар, оон ынай ол ийи айтырыгларны аразында харылзаштыр шиитпирлээр чорук контрольду чепсегленишкинин дужүреринден хоорук кыдыр чорудар шак ыңдыг үй-балай байдалды болдурбазын хандырар, контрольду чепсегленишкинин дужүреринден хоорук чорудары дээрге-ле контроль чүгле шериг информациязын чыры, шпионажтын чепсээ ол апаары болур.

Барын күрүнелер ам бар байдалдарны ылаштыы-биле үнелеп көргеш, Совет Эвилелиниң саналын хүлээп алыр боор дээрзинге идегээн түннелди С. К. Царапкин илергейдээн.

БРАЗИЛИЯДА БАЙДАЛ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Информация агентилелдериниң дыңнадып турарын өзугаар алырга, Бразилияда байдал дүшкүүрлүг хевээр турбушаан.

ЮПИ агентилелдің Бразилиа хоорайдан дыңнатканы-биле алырга, шериг министри Одилио Денис политиктиг удуртукчуларга мынча деп медеглээн: Бразилияның президентизинің албан хүлээлгезинге Жоао Гулартты (Бразилияның орадакчы президентизи. — Ред. тайылбыры) томуйлаарын магадылап шыдавас мен, ынчангаш кызыгаардан ол ээп чанып келирге тудуп хоругдаарын дужаар-даа чадавас мен». «Гулартты президент кылырының орадажыышкыннары хамааты дайынны үндүрүптер чадавас» деп шериг министри бадыткаан.

Рио-де-Жанейронуң болгаш Сан-Паулонуң Гуларттың хонуптуп болуру шериг база анаа-даа аэропорттарының оруктарын август 26-ның эртенинден эгелээш шериг кезектери үзе киргилепкен.

«Деництиң быжыг туруштуу оон диктаторжу рольду ойнаар күзелдиниң дугайын херечилеп турар» деп политиктиг хайгааракчыларның бодап турарын ЮПИ агентилел медеглээн. Ол агентилел ону «бүзүреттинген антикоммунист» болгаш «Каттышкан Штаттарның өөнүү» деп адаан.

Ассошиэйтед Пресс агентилелдің Рио-де-Жанейродан дамчыдып турары-биле алырга, бразили ажылчын партииның удуртукчуларының бирээзи де Андраде мынча деп медеглээн: бир эвес шериг кижилер Жоао Гуларттың президент албан хүлээлгезинче кириптеринге шаптыктаар болза, ол партия мурнуу Бразилияда Порто-Алеграга Гулартка баштаткан чазакты тургузар чадавас.

Гуларттың талалакчызы Рио-де-Гранде-до-Сул штаттың губернатору Леонель Бризола бодунуң штадынын шериглеринге «бир эвес эргежок чугула апарза, кайы-даа үеде белен турарын» дужааган дугайында медээ дыңналган соонда хамааты дайынның үнүп келириниң айылы улам күштелген деп ЮПИ агентилел бадыткаан. Жоао Гуларт конституция-биле холбаштыр президентиниң албан хүлээлгезинче эгелеп кириптерин Бризола орадажын турар.

ЮПИ агентилелдің дамчыдыы болза конгресстің комиссиязы [illegible]рижче чоруткаш, шериг министри Денистің сагындырыышкыны-биле холбаштыр Гулартка барып четкеш, Бразилияже келбезин сүмелээр деп ат-алдарлыг кижилер чугаалаан. Ол комиссияны чорударының шиитпири конгресстің удуртукчуларының баштынарының тускай хуралынга хүлээп алдынган. Аңаа президентиниң хүлээлгелерин түр күүседип турар— депутаттар палатазының даргазы Раньери Мадзилли база олурушкан. Ол ышкаш де Андраде база-ла Гуларт-биле ужуражыр дээш Парижче ужудуп үнүптерин күзеп турар.

Жанио Куадростың албан хүлээлгезинден дүжеринге чедирген бо реакцылыг эргилдениң организакчыларының үүлгедиишкиннерин улустың улам күштүү-биле буруудадыышкынының дугайында Бразилиадан келген медээ чугаалап турар. Гуанабара штаттың наймылалында бүгүниитиниң ажыл соксадыышкынын эрттирер деп шиитпир хүлээп [illegible]дынган. Профэвилелдериниң удуртукчуларының медеглээни болза ол ажыл соксадыышкынының сорулгазы «чурттуң ужур-дүрүм чок орукче киреринге шаптыктаары» болуп турар. Бразилияның студентилериниң Национал эвилели августуң 26-да бүгү ниитиниң ажыл соксадыышкынын чарлаан. Ол эвилелде бүгү чурттуң 100 муң ажыг студентилери каттыжып кирген. Улусту серемчиледиг болурунче кыйгырып турар бижикти студентилер нептереткеннер.

БӨГҮН „ТУВИНСКАЯ ПРАВДАДА"

«Дүжүт ажаап алыышкынынга коммунистиг өзу-биле ажылдаар» деп мурнуку үүл. **«Тараа—бистиң Төрээн чуртувустуң байлаа»** деп ниити ат-биле кезек материал кирген.

Тес-Хем районнуң партия конференциязының дугайында отчет. **«Съезд мурнуу чарыының индири»** деп ат-биле СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдериниң дугайында ажылчы чоннуң чагаалары. К. Динганың политчырыдымышкын талазы-биле өөредилге чылынга белеткел дугайында үүлүн парлаан. Оон ынай **«Малга тодуг қыштаглаашкынны хандырар»** деп ниити эге-биле каш материал парлаттынган. Е. Кузнецова—**«Ногаа культуралар талазы-биле үрезиннерлиг болур»**. Дөртку арында даштыкы болгаш область иштинин медээлери.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Башкыларның август чөвүлел хуралдары

ШКОЛА БОЛГАШ АМЫДЫРАЛ

Бин-Хем районнуң башкыларының август чөвүлел хуралынга СЭКП-ниң Программазының төлевилелинин дугайында илеткелди РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы, Туранның № 1 школазының директору Н. В. Селина кылган.

Коммунистиг ниитилелди тургузарының кайгамчык улуг сорулгаларын айтып турар бо төөгүлүг документиниң дугайын илеткелчи чугаалап тура, улус өөредилгезинин болгаш кижизидилгенің талазы-биле партияның салган сорулгаларынга доктаап, аныяк салгакчыларны коммунистиг медерелдиг, бедик эртембилиглиг кижилер кылдыр кижизидеринге болгаш белеткээринге башкыларның мурнунда салдынган харыысалгалыг улуг херектерни чугаалаан. Ол ышкаш өзүп орар салгакчыларны өөредирин болгаш кижизидерин амыдырал-биле, күш-ажыл-биле холбаштырарын, аныяк салгакчыларның өөредилгезинин болгаш кижизидилгезинин бедик деннелин хандырарынга бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузарының эргежок чугулазын илеткелчи айыткан.

Бирги илеткел талазы-биле санал берген башкы бүрүзү СЭКП-нин Программазының төлевилелинде салдынган сорулгаларны чангыс эп-сеткил-биле үүлдүгүнүп турарын чугааланнар. Улус өөредилгезинин талазы-биле салдынган сорулгаларны күүседир дээш ажылдаарын санал берген-неер хүлээнгеннер.

Туранның № 1 школазының башкызы эш Птицинаның чугаалааны болза:

— Программаның төлевилелин номчааш, кижиниң сагыш-сеткили хайныгып, Төрээн партиязына чүректің ханызындан ынакшылы киткеп, чоргаараны кызыгаар чок хайныгып келир-дир. Шак ол кайгамчык чоргааралды, өөрүшкүнү В. Маяковскийниң «Чуртталга-даа эки-ле-дир, чурттаары-даа эки-ле-дир. Омак-хөглүг, хайныышкынныг ажыл-иште чуртталгавыс оон-даа артык тергиин эки» деп сөстери-биле илередиксээри күзенчиг-дир. Коммунистиг ниитилелдің кайгамчык тургузуушкунунга кижи бодунун бүгү-ле күжүн, билиин киирип ажылдаксаары кижиге улам-на күзенчиг-дир.

Бистиң ажылывыс — коммунизмниң келир үеде аныяк салгакчыларын кижизидер. Бодумнуң өөредип турар өөреникчилеримни коммунистиг өзүнүң аажы-чанына кижизиттинген, бедик медерелдиг, культурлуг, техника талазы-биле билиглиг, үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажылагыйның бүгү адырларынга ажылдап шыдаар кижилер кылдыр өөредип, кижизидери Төрээн чуртумнуң, Коммунистиг партиямның мурнунга мөөн хамааты хүлээлгем деп чүвени эки медереп билип тур мен. Мөөн өөредип кижизидип турар кижилерим кижи төрелгетеннин чырыткылыг келир үези—коммунизмге чуруттаарынга чоргаарланып тур мен.

Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаары болгаш улус өөредилгезинин ажылдакчыларының мурнунда салдынган улуг сорулгаларның дугайында илеткелди өөредел хуралга районнуң улус өөредилге килдизинин эргелекчизи И. А. Шоев кылган.

«Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаарының болгаш ССРЭ-ге улус өөредилгезинин системазын улам ынай хөгжүдүрүнин дугайында» Хөөйлүну амыдыралга боттандырар талазы-биле эрткен 1960—61 өөредилге чылында районнуң школаларынга эвээш эвес ажылдар кылдынган. Туранның он бир чылдыг № 1 школазы бо талазы-биле эки ажылды чорудуп турар. Ол школаның өөреникчилеринин бүдүрүлге бригадазы областың школаларында эң эки ажылдыг бригада болуп, СЭКП обкомунуң шилчип чоруур Кызыл тугун быжыы-биле кадагалап турар. Ол школа районнуң колхозтарынга болгаш совхозтарынга мергежилдиг чолаачыларны, трактористерни, комбайнерлерни белеткеп үндүрген. Келир чылын көдээ ажыл-агыйга болгаш үлетпүрге эдээн каш чолаачыларны, трактористерни, комбайнерлерни, даараныкчыларны белеткеп үндүрер. Бо чылын ол школаның дүржүлга участогундан болгаш өөреникчилеринин бүдүрүлге бригадазының шелдериндеп школачылар, башкыларның удуртулгазы-биле тараа, мал чеми, ногаа культураларының байлак дүжүдүн өстүрүн. Школа чаныңын дүржүлга участогунда үүлге биология башкызындан ангыда, төөгү, математика, физика, дылдар башкылары база ажылдап турар. Туранның № 1 школазының башкылар коллективи өөредилгенің шынарының талазы-биле бедик деннелдиг болган.

Районнуң бүгү школалары 1960—61 өөредилге чылында өөредилгенің шынарын 91,6 хуу чедирип, районда 29 башкылар удуртуп турар класстарынга болгаш башкылап турар эртемнеринге эки өөредилгени чедип алганнар. Коммунизмнин аныяк салгакчыларын төлептир кижилер кылдыр кижизидип, оларга быжыг билигни берип, башкылап турар эртемнериниң болгаш удуртуп турар класстарының талазы-биле эки түннелди чедип алгылаан башкылар районда хөй. Оларга Н. Селина, М. Селина, Е. Таан-оол, К. Эртине, А. Юрьева, И. Шульгин болгаш оондаа өскелер хамааржыр. Туранның № 1 школазының математика башкызы эш Мокеева, орус дыл башкызы эш Дорофеева, Аржаан школазында эш Есипова, ол-ла школаның биология башкызы эш Бушуева болгаш оон-даа өскелер боттарының башкылап турар эртемнерин амыдырал-биле холбаштырып турарлар. Чижээ, Бушуева биология кичээлин эрттиреринин мурнуу чарыында совхозтуң сүт-бараан фермазынга өөреникчилерин экскурсияладып чораан. Аңаа баргаш, ында мыйыстыг бода малдың уксаалары-биле болгаш инек бүрүзүнүн чеже литр сүт берип турары-биле танышкан. Ол ышкаш ферманың мурнакчы саанчылары Седен, Түгүрек, Жмак оларның ажылы-биле танышкан. Мыйыстыг бода малдың эткир, сүткүр уксаларын көвүдедир дээш совхозтун кылып чорудуп турар ажылдары-биле танышканнар.

Аржаан школазының өөреникчилери башкыларының удуртулгазы-биле совхозка 10 муң өлүрек өолдарын бир ай назы четкижеге өстүрүп бергеннер. Ол школада биология башкызы эш Кара-оолдун удуртулгазы-биле өөреникчилер школа чаныңын дүржүлга участогунда ногаанын янзы-бүрү культураларын тарып олурткан, оон чаагай дүжүттү өстүргеннер.

Районнуң школаларының өөредилге-кижизидилгелиг ажылында бар четпестерни илеткелчи база чугаалаан.

Районда бар 2234 өөреникчилерниң иштинден 186 өөреникчилер өөредилге чылынын төнчүзүнде багай демдектерлиг болгулаан. Элээн хөй өөреникчилер ол-ла клазынга катап олурткулаан. Школа-интернат (директору эш Малянов), Ленинка (директору эш Озова), Чкалов (эргелекчизи эш Оюн), Өөк (директору эш Серебренников), Сушь (директору эш Клименков) школаларында өөредилгениң шынары чавыс түннелдиг болгулаан. Чамдык башкылар кичээлдерин амыдырал-биле сырый холбаштырбайн турар. Чижээ, Өөк школазының география кичээлинге (башкызы эш Михайлицина) бир өөреникчи курган ховунуң зоназын картадан шын айыткан. «Ховуң көрген сен бе?» деп айтырарга, —«чок»—деп харыылаан. Школа-интерналтың башкылары эштер Глухенких, Белек-оол олар кичээлдерин амыдралдан хоорук, солун эвес эрттирип турганнар.

Чамдык башкылар мораль талазы-биле төлеп чок үүлдерни жылып турарлар. Сушь школазының директору эш Клименков арагалап турган. Хадын школазының башкызы эш Маадыр-оол Кызылга арагалап тура документилерин чидирген. Эәрбек школазының башкызы эш Севен, ол-ла школаның интернат эргелекчизи эш Бюрюней олар арагалаан, ажылдан үндүрткеннер. Хуузунда хөй мал-маган азырап, хуу өнчү сүрер чоруктарга чамдык башкылар дыка ынактар. Чижээ, Өөк школазының директору Серебренников 3 саар инектиг болгаш бызаа, молдургалыг, хөй азырал куштарлыг. Сесерлиг школазының эргелекчизи эш Дендип база-ла хуузунда малдыг.

Ийиги айтырыг талазы-биле он кижи санал берген. Олар СЭКП-нин Программазының төлевилелинде улус өөредилгезинин талазы-биле салган сорулгаларны күүседир дээш канчаар ажылдаарын, өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарда бар четпестерни уаткааш, моон соңгаар школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаарының дугайында хоөйлуну күүседип, коммунизмнин бедик медерелдиг, билиглиг кижилерин белеткээри дээш канчаар ажылдаарының ажыктыг саналдарын бергеннер.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Жоао Гуларттың медеглели

ЦЮРИХ. (СЭТА). Бразилияның орадакчы президентизи Жоао Гуларт Бразилияже орук аайы-биле ында чеде берген. Жанио Куадростун албан хүлээлгеден бодунун дүшкенинин түннелинде хосталган президентиниң албан хүлээлгезин Гуларт конституцияда айыткан эргени өзугаар ээлээр дээш орадажырын корреспондентилерге орадакчы президентиниң төлээлекчизи медеглээн.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга) **«Ийи далайның чажыды»** (2-ги кезээ) 11.30 шактa; **«Эзим ырызы»** 1.30, 3.30, 7.30 шактарда; **«Аас-кежиктің үшкү чадазы»** 5.30, 9.30 шактарда. (биче залга) **«Хүн болгаш чырын»** 4.30, 6.30, 8.30 шактарда; (кыскa кинолар залынга) **«Аныяк назын диңмиттел»** 3.40, 5.40, 7.40 шактарда.

«БАА-ХЕМ» **«Кандыг-даа өртекбиле»** 11.15, 1.15, 3.15 шактарда; **«Парижтің бурган иезинің дугaны»** (2-ги кезээ) 5. 15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ» **«Эрги шахтаның чажыды»** 2.30 шакта; **«Шенелденің шагы»** 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК» **«Дүнеки карнавал»** 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Өлүм чок чоруктун одаа»** 5, 7, 9 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң орадакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарьның болгаш харыысалгалыг дежурнийның 23-35, көдээ ажыл-агый килдизинин 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизинин 22-64, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01343. Чагыг № 1771. Культура эргелелиниң типографиязы.